

Klima- og miljødepartementet – Høringsnotat

Forslag til ny "Forskrift om myndighet mv etter kulturminneloven" og overføring av andre oppgaver i forbindelse med regionreformen

1. Innledning

Klima- og miljødepartementet har utarbeidet forslag til ny forskrift om myndighet mv etter kulturminneloven og om overføring av oppgaver som ikke reguleres av forskriften. Endringene gjelder i all hovedsak overføring av førstelinje-oppgaver fra Riksantikvaren til nytt folkevalgt regionalt nivå, fortsatt benevnt som fylkeskommunene, fra 1.1.2020.

1.1 Bakgrunn for saken – om regionreformen

Stortinget har sluttet seg til at oppgaver og funksjoner på kulturminneområdet overføres fra Riksantikvaren til fylkeskommunen fra 1.1.2020. Dette er behandlet i Meld. St. 22 (2015-2016) *Nye folkevalgte regioner – rolle, struktur og oppgaver*, jf Innst. 377 S (2015-2016) og i Prop. 84 S (2016-2017) *Ny inndeling av regionalt folkevalt nivå*, jf Innst. 385 S (2016-2017). Stortinget har ved behandlingen av disse dokumentene vært enig i at forvaltningen av de fleste automatisk fredete kulturminnene fra før år 1537, overføres fra Riksantikvaren til fylkeskommunene. Det samme gjelder forvaltningen av fartøyer med status som "vernet fartøy", de fleste forskriftsfredete eiendommene i statlig eie og de tekniske og industrielle kulturminnene, som inngår i bevaringsprogram under Riksantikvaren.

En forutsetning for overføring av oppgaver, er at det bygges opp tilstrekkelig kompetanse og kapasitet slik at man sikrer god kvalitet i oppgaveløsingen. Oppgaveoverføring vil også kunne skje etappevis etter 2020 i samsvar med oppbygging av kompetanse og kapasitet i fylkeskommunen. Oppgavene som overføres skal være av et omfang som gjør det mulig å bygge robuste kompetansemiljøer. Flere av oppgavene vil, sammen med oppgaver som allerede ligger i fylkeskommunene, bidra til å tydeliggjøre og styrke det regionale nivåets rolle som samfunnsutvikler. Oppgaveoverføringen skal bidra til forenkling, være tydelige og gi et mer helhetlig grep på kulturminneområdet. Generalistprinsippet legges til grunn, noe som innebærer at fylkeskommunene skal få overført de samme oppgavene, uavhengig av størrelsen på fylkeskommunen. Det er ulik kompetanse og kapasitet i fylkeskommunene, slik at det vil være viktig med gode systemer for kunnskapsoverføring.

Overføring av oppgaver til fylkeskommunen vil for enkelte kategorier kulturminner innebære færre aktører og et mer oversiktlig og helhetlig system i forvaltningen av kulturminnene. Det vil bli enklere for utbyggere, kommuner og andre aktører ved at de i en del saker kan forholde seg til færre myndigheter. Det blir større nærhet mellom fylkeskommunen som vedtaksmyndighet og de lokale kulturminnene.

Riksantikvaren har ansvar for å gjennomføre en samlet nasjonal kulturminnepolitikk, lik forvaltningspraksis og for å sikre at kulturminner av nasjonal verdi ikke går tapt. Riksantikvaren skal rendyrkes som direktorat, noe som er en viktig forutsetning for en vellykket gjennomføring av regionreformen i kulturminneforvaltningen. Direktoratet skal videreutvikle funksjonen som rådgivende og utøvende faginstans og skal utarbeide

retningslinjer, rutiner, digitale fagsystemer mv som skal sikre lik forvaltningspraksis i fylkeskommunen.

Regionreformen legger til grunn at det regionale nivået skal ha et politisk handlingsrom i oppgaveløsningen og at oppgavene har betydning for utvikling av samfunnsutviklerollen. Dette vil bidra til å styrke lokaldemokratiet i spørsmål som gjelder vern og bruk av kulturarven.

1.2 Noen særlige spørsmål

1.2.1 Ekspertutvalg

Stortinget vedtok ved behandling av Meld. St. 22 (2015-2016), jf. Innst. 377 S (2015-2016) at det skulle settes ned et ekspertutvalg til å vurdere ytterligere oppgaver til fylkeskommunene. Utvalget har levert rapport 1.2.2018 og foreslår at hovedmengden av førstelinjeoppgaver på kulturminnefeltet, samt relevante tilskuddsordninger overføres fra Riksantikvaren til fylkeskommunen. Rapporten er sendt på høring med frist 9.5.2018.

1.2.2 Sametinget

Sametinget har i dag tilsvarende myndighet som fylkeskommunen etter "forskrift om faglig ansvarsfordeling mv etter kulturminneloven" for samiske kulturminner. Sametingets oppgaver er ikke en del av regionreformen, men det vil bli en egen prosess i 2018, med sikte på å klargjøre hvordan en tilsvarende overføring av myndighet og oppgaver til Sametinget bør gjennomføres.

1.2.3 Kirker

Når det gjelder oppgaver knyttet til forvaltning av fredete og dagens listeførte (ikke fredete) kirker, er ikke dette en del av denne høringen. Kulturdepartementets forslag til ny lov om tros- og livssynssamfunn, som ble sendt på høring med frist 31.12.2017, innebærer at dagens kirkelov blir opphevet. I utkastet til ny lov er det foreslått at de fleste bestemmelser om kirkebygg utgår fra kirkelovgivningen, herunder de særlige vernebestemmelsene som kirkeloven inneholder i dag. Klima- og miljødepartementet legger opp til en egen høring av forskrift om myndighet etter kulturminneloven når det gjelder myndighetsplassering knyttet til kirkene.

Dersom høringsorganene har synspunkter på hvor myndigheten for automatisk fredete, vedtaksfredete eller listeførte kirker bør ligge i kulturminneforvaltningen fra 2020, ønsker departementet synspunkter på dette allerede i denne høringen.

1.2.4. Anbefaling fra Riksantikvaren

Departementet har mottatt faglige innspill og anbefaling fra Riksantikvarens om hvilke konkrete oppgaver som bør overføres til fylkeskommunen. Riksantikvaren har redegjort for dette på møte med fylkeskommunene 30.5.2017 og fylkeskommunene har sendt inn noen foreløpige kommentarer til anbefalingen i forkant av Riksantikvarens oversendelse til departementet.

2. Departementets forslag til ny forskrift om fordeling av myndighet etter kulturminneloven

2.1 Om forslaget til ny forskrift

2.1.1. Ny forskrift skal erstatte dagens forskrift

Departementet vil i høringsperioden fremme en kongelige resolusjon (kgl. res.) der Klima- og miljødepartementet blir delegert myndighet til å fastsette forskrift om overføring av myndighet mv etter kulturminneloven og Kulturdepartementet blir delegert myndighet til å fastsette egen forskrift om kulturgjenstander i medhold av kml. § 23 flg. For Kulturdepartementet gjelder dette bl.a. forbud mot utførsel og innførsel av kulturgjenstander, tilbakelevering av kulturgjenstander, bistand til å ettersøke kulturgjenstander og rettergangsregler. De to departementene gis derved myndighet i medhold av kml. § 28, og kan overføre oppgaver for sine respektive fagområder etter kulturminneloven. Kulturdepartementets ansvarsområde vil da ikke lenger være en del av forskriften denne saken gjelder. Dagens forskrift om faglig ansvarsfordeling mv. etter kulturminneloven vil bli opphevet ved samme kgl. res.

Det vil også bli fremmet en kgl. res. der Klima- og miljødepartementet blir delegert myndighet til å fastsette forskrift med hjemmel i forvaltningsloven § 28 fjerde ledd om at Riksantikvaren skal være klageinstans for vedtak fattet av fylkeskommunen i medhold av ny forskrift om myndighet mv etter kulturminneloven.

Klima- og miljødepartementet vil i høringsperioden fremme forslag om en teknisk endring av kml. § 28. Formålet er at Kongen skal fastsette hvem som er rette myndighet i medhold av kulturminneloven.

2.1.2 Lovteknisk gjennomgang av forskriften

Departementet har, etter en lovteknisk gjennomgang av dagens forskrift, utarbeidet forslag til en ny forskrift. Formålet er å forenkle og få en mer oversiktlig, kortfattet forskrift som er mer i samsvar med dagens standard for utarbeiding av forskrifter. Forskriften har derfor fått et annet oppsett og henviser i svært liten grad til lovens ordlyd, slik dagens forskrift gjør.

2.1.3 Ny systematikk

Gjeldende forskrift deler på hva som er "rette myndighet," jf. forskriften § 1 nr. 1 og nr. 2 og "delegert myndighet" i forskriften § 12 nr. 1 og nr. 2. Dette grepet blir endret. All myndighet samles i en og samme bestemmelse, slik at Riksantikvarens myndighetsområde fremgår i ny forskrift § 2, og fylkeskommunens myndighet i ny forskrift § 3 osv.

Når det gjelder geografisk ansvarsområde, som reguleres i dagens forskrift § 2, er denne bestemmelsen tatt ut av forskriften som unødvendig. Det er på det rene at Riksantikvaren og NIKU sitt ansvarsområde er hele landet. Når det gjelder forvaltningsmuseene bør

avklaringen av det geografiske ansvarsområdet primært løses gjennom avtaler mellom forvaltningsmuseene og fylkeskommunene. Forvaltningsmuseene og fylkeskommunene anses best egnet til å vurdere dette. Ved uenighet avgjøres ansvarsområdet av departementet, jf. utkast til forskrift § 7 andre ledd. Videre er en del tekst i gjennomføringsbestemmelsene i dagens forskrift kap. 2 når det gjelder arkeologisk arbeid fjernet som unødvendig, i det teksten kun er informativ, og ikke gjelder myndighet.

2.1.4 Hovedgrep i forskriften

Klima- og miljødepartementets utgangspunkt er at enkeltsaksbehandlingen i første linje overføres til fylkeskommunen fra 1.1.2020. Unntak fra dette må begrunnes særskilt.

Riksantikvaren bør sikres virkemidler for å kunne ivareta ansvaret for en samlet nasjonal kulturminnepolitikk ved bl.a. fortsatt å være fredningsmyndighet og ha oppgaver som har sammenheng med denne myndigheten. Riksantikvaren skal også være klageinstans for fylkeskommunens vedtak, og Klima- og miljødepartementet skal være klageinstans for vedtak fattet av Riksantikvaren.

Riksantikvaren skal rendyrke sin rolle som direktorat og skal føre en overordnet og helhetlig nasjonal kulturminnepolitikk. Departementet mener det er viktig at Riksantikvaren har nødvendige virkemidler, beføyelser og legitimitet til å kunne ivareta nasjonal kulturminnepolitikk. Det innføres en ny kategori kulturminner av "*særlig stor nasjonal verdi*" som det på grunnlag av bestemte kriterier foreslås at Riksantikvaren er forvaltningsmyndighet for. Med bakgrunn i den besluttende regionreformen jf. punkt 1.1, fremgår det f.eks. at forvaltningen av særlig viktige forskriftsfredete bygninger i statlig eie kan beholdes av Riksantikvaren. På denne bakgrunn har Riksantikvaren identifisert kulturminner ut fra visse kriterier og anbefalt at forvaltningen av dem bør ligge i direktoratet. Det er i tillegg identifisert kulturminner i statlig eie uten fredningsstatus.

Departementet mener at kategorien kulturminner av "*særlig stor nasjonal verdi*" bør favne alle kategorier kulturminner, uavhengig av hvilken fredningsstatus de har. Ved at kulturminnene identifiseres og føres på en liste blir det tydelig hvilke kulturminner Riksantikvaren skal ha forvaltningsansvar for.

Riksantikvaren har, for å kunne identifisere kulturminner direktoratet skal beholde forvaltningen av, utarbeidet kriterier, som er tatt inn i forslag til ny forskrift § 2 sjettede ledd. På grunnlag av disse kriteriene foreslås det at Riksantikvaren kan fastsette hvilke kulturminner som skal ha statlig forvaltning. Listen med kulturminner som Riksantikvaren skal ha forvaltningsansvaret for skal være dynamisk slik at Riksantikvaren kan vurdere å ta kulturminner ut av listen, f.eks. fordi fylkeskommunen har tilstrekkelig teknisk kompetanse til å overta forvaltningen av kulturminnet. Forvaltningsansvaret innebære normalt at man også har dispensasjonsmyndigheten, dvs. til i særlige tilfeller å gjøre unntak fra fredning.

Riksantikvaren kan eventuelt supplere listen med kulturminner av særlig stor nasjonal verdi som oppfyller kriteriene i sjettede ledd bokstav a-d. Det å legge bestemte kulturminner til Riksantikvarens forvaltning forutsetter krav til verdi- og typevurdering og prosess. Departementet ønsker innspill på hvordan en slik prosess bør gjennomføres for å sikre at det blir et forutsigbart system. I forvaltningssammenheng skal listen brukes til å skille mellom kulturminner som hhv Riksantikvaren og fylkeskommunen har forvaltningsansvaret for. Formålet med listen er derfor ikke primært å gradere verdien av kulturminner og kulturmiljøer, men å forenkle forvaltningsregimet. Se nærmere om dette i kommentarene til ny forskrift § 2 sjettede ledd.

Når det gjelder kulturminner av særlig stor nasjonal verdi, og som er knyttet til Konge, Storting og regjering, er Riksantikvaren rådgiver for disse. Dette er kulturminner som ikke er fredet og reguleres derfor ikke av forskriften.

2.2 Ny forskrift § 1 – Definisjoner

2.2.1 Ny forskrift § 1

§ 1 Definisjoner

I forskriften menes med

a) universitetsmuseene:

Arkeologisk museum, Universitetet i Stavanger

NTNU Vitenskapsmuseet

Universitetsmuseet i Bergen, Universitetet i Bergen

Universitetet i Oslo, Kulturhistorisk museum

Tromsø Museum – Universitetsmuseet

b) sjøfartsmuseene:

Bergens Sjøfartsmuseum

Norsk Folkemuseum, avdeling Norsk Maritim Museum

NTNU Vitenskapsmuseet

Museum Stavanger, avdeling Stavanger maritime museum

Tromsø Museum – Universitetsmuseet

c) forvaltningsmuseene:

universitetsmuseene og sjøfartsmuseene

d) NIKU:

Norsk institutt for kulturminneforskning

Gjeldende rett

Dagens forskrift har ingen definisjonsparagraf, noe som bl.a. fører til oppramsinger i flere bestemmelser og en mer ordrik forskrift.

Departementets forslag

Av forenklingssyn defineres universitetsmuseene, sjøfartsmuseene, forvaltningsmuseene og NIKU i § 1.

2.3 Ny forskrift § 2 - Riksantikvarens myndighet

2.3.1 Innledning

Overføring av førstelinjeoppgaver til fylkeskommunen vil innebære at Riksantikvaren kan rendyrke sin rolle som direktorat. Riksantikvaren får anledning til å videreutvikle funksjonen som rådgivende og utøvende faginstans med ansvar for overordnede faglige prioriteringer og satsingsområder. Det er likevel oppgaver som blir liggende igjen i direktoratet hvorav noen av dem er viktige bl.a for oppfølging av en samlet og enhetlig nasjonal kulturminnepolitikk.

2.3.2 Ny forskrift § 2 første ledd

(1) Riksantikvaren har myndighet etter kulturminneloven §§ 4 til 6, § 9 andre ledd fjerde punktum, § 10 første ledd og § 11 i saker som gjelder automatisk fredete kulturminner.

2.3.2.1 Erklære og avgjøre automatisk fredning, jf. kml. § 4. Tinglysing, jf. kml. § 5

Gjeldende rett

Riksantikvaren har myndighet etter kulturminneloven av 9.6.1978 nr. 50 (kml.) § 4 tredje ledd til å erklære en bygning fra perioden 1537-1649 som automatisk fredet og kan registrere objekt eller område som automatisk fredet etter kml. § 4 femte ledd, jf. dagens forskrift § 1 nr. 1. Riksantikvaren kan også i tvilstilfelle avgjøre om et kulturminne er automatisk fredet kulturminne, jf. kml. § 4 sjette ledd og dagens forskrift § 12 nr. 1. Riksantikvaren skal også besørge tinglysing av automatisk fredete byggverk med tilhørende sikringssone, jf. kml. § 5 og dagens forskrift § 1 nr. 1.

Departementets forslag

Riksantikvaren skal fortsatt ha myndighet etter kml. § 4 tredje, femte og sjette ledd til å erklære en bygning fra perioden 1537-1649 som automatisk fredet, til å registrere objekt eller område som automatisk fredet og til å avgjøre hva som er et automatisk fredet kulturminne. Riksantikvaren skal fortsatt være fredningsmyndighet og kunne fatte ulike typer fredningsvedtak etter kml. § 15, 19 første og annet ledd og 22 a, jf. punkt 2.3.5.2.

Myndigheten etter kml. § 4 har vesentlige likhetstrekk med det å være fredningsmyndighet. Det er derfor naturlig at Riksantikvaren fortsatt skal ha denne myndigheten. Riksantikvaren beholder også myndigheten til å besørge tinglysing etter kml. § 5.

2.3.2.2 Fastsettelse av sikringssone, jf. kml. § 6

Gjeldende rett

Fylkeskommunene og Sametinget har myndighet etter kml. § 6 første ledd første punktum til å fastsette annen sikringssone enn den lovfestede sonen på fem meter rundt et automatisk fredet kulturminne, jf. dagens forskrift § 1 nr. 2. Det er ikke nedfelt i dagens forskrift at Riksantikvarens også har slik myndighet.

Departementets forslag

Det vil være praktisk og forenkle saksbehandlingen dersom Riksantikvaren for eksempel kan avgrense sikringssonen rundt bygninger fra perioden 1537-1649 som Riksantikvaren erklærer som automatisk fredet, jf. kml. § 4 tredje ledd. Det bør derfor nedfelles i forskriften at Riksantikvaren har myndighet til å fastsette særskilt sikringszone med hjemmel i kml. § 6. første ledd.

2.3.2.3 Fristforlengelse for arkeologiske undersøkelser, jf. kml. § 9 andre ledd, fjerde punktum

Gjeldende rett

Riksantikvaren har myndighet til å forlenge fristen i kml. § 9 andre ledd, fjerde punktum når det gjelder undersøkelsespliktige tiltak, jf. dagens forskrift § 12 nr. 1.

Departementets forslag

Riksantikvarens myndighet etter kml. § 9 andre ledd fjerde punktum til å forlenge fristen når det gjelder undersøkelsespliktige tiltak videreføres.

2.3.2.4 Fastsettelse av budsjett for arkeologisk utgravning, jf. kml § 10

Gjeldende rett

Riksantikvaren har myndighet til å gi tillatelse til inngrep i automatisk fredete kulturminner, jf. kml. § 8 første, andre eller fjerde ledd, og skipsfunn, jf. kml. § 14 andre ledd andre punktum og dagens forskrift § 1 nr. 1. Det kan stilles vilkår om arkeologisk utgravning, overvåking eller lignende før tiltaket gjennomføres. I 2016 ble det stilt slike vilkår i omtrent 1/3 av sakene.

Kml. § 10 er hjemmel til å kunne pålegge tiltakshaver kostnader for oppfyllelse av vilkår i form av utgravninger, overvåkinger eller lignende. I saker om dispensasjon etter kml. § 8 er praksis at dispensasjonsvedtaket og vedtaket om kostnadsdekning etter kml. § 10, utformes som ett samlet vedtak med tillatelse, vilkår og betalingskrav. I saker hvor det gis dispensasjon i medhold av kml. § 8 fjerde ledd (kommuneplaner, kommunedelplaner og reguleringsplaner), er selve tillatelsen og kostnadsvedtaket skilt fra hverandre, ved at vilkår om f.eks. utgravninger tas inn i reguleringsbestemmelsene, mens vedtaket i medhold av kml. § 10, om kostnadene ved utgravningen, fattes særskilt når det blir aktuelt å bygge ut området i henhold til planen.

I forbindelse med fastsettelsen av tiltakshaverens betalingsplikt skal det vurderes om saken gjelder et *mindre, privat tiltak*, slik at staten helt eller delvis skal dekke utgiftene til arkeologisk gransking. Om en sak skal regnes som et *mindre, privat tiltak*, vurderes i henhold til Rundskriv T-2/2007. Etter kml. § 10 skal det også i andre tilfeller vurderes om det foreligger *særlige grunner* for at staten skal dekke noe av kostnadene. De tre siste årene har Riksantikvaren vurdert ca. 40 saker årlig om at staten helt eller delvis skal dekke kostnadene til arkeologiske utgravninger. Det utgjør omlag 20 % av kostnadsvedtakene. Der staten skal dekke hele eller deler av den arkeologiske granskningen, finansieres dette over en egen fast

post i statsbudsjettet, og som disponeres av Riksantikvaren. Den samme posten skal også dekke andre innbyrdes uavhengige ordninger med statlig dekning, og viser seg hvert år ikke å strekke til for alle de formål den er ment å dekke.

Departementets forslag

Statens eventuelle dekning av hele eller deler av kostnadene til gransking, bestemmes i praksis gjennom kostnadsvedtaket med hjemmel i kml. § 10. Siden saksomfanget er begrenset, og har ulik geografisk spredning fra år til år, vil en modell med at fylkeskommunene disponerer finansieringsordningen innenfor en begrenset bevilgning være lite hensiktsmessig. Med dagens finansieringsordning, bør det være én instans som disponerer statens midler.

Riksantikvarens myndighet til å fatte vedtak om kostnader for arkeologisk utgravning, overvåking mv, jf. kml. § 10, videreføres.

2.3.2.5 Registrering og utgravning av automatisk fredete kulturminner, jf. kml. § 11 første ledd bokstav a og b

Gjeldende rett

Riksantikvaren har myndighet etter kml. § 11 første ledd bokstav a til å søke etter, registrere, restaurere mv automatisk fredete kulturminner. Riksantikvaren har også myndighet etter kml. § 11 første ledd bokstav b til å granske automatisk fredete kulturminner ved utgravning eller på annen måte.

Departementets forslag

Bestemmelsen er noe misvisende i sin utforming, idet Riksantikvaren i praksis ikke utfører Riksantikvaren ikke de undersøkelsene som beskrives i § 11. Av hensyn til muligheten for å kunne samordne arbeidene, er det hensiktsmessig at Riksantikvaren har denne myndighet. Dette er også hjemmelen for å gi oppdrag til NIKU utenom dispensasjonssakene nevnt under omtalen av §§ 9 og 10 nedenfor.

Riksantikvarens myndighet etter kml. § 11 første ledd bokstav a og b for automatisk fredete kulturminner videreføres.

2.3.3 Ny forskrift § 2 andre ledd

(2) Riksantikvaren har myndighet etter kulturminneloven § 8 i saker som gjelder automatisk fredete kulturminner som nevnt i sjette ledd andre punktum. Riksantikvaren har også myndighet etter § 14 andre ledd i saker som gjelder skipsfunn som nevnt i sjette ledd andre punktum.

2.3.3.1 Kulturminner av særlig stor nasjonal verdi, dispensasjon, jf. kml. § 8 første ledd, andre og fjerde ledd og § 14 andre ledd

Gjeldende rett

Riksantikvaren har myndighet etter kml. § 8 første, andre og fjerde ledd, jf. dagens forskrift § 1 nr. 1. Kml. § 8 første ledd innebærer myndighet til å tillate eller nekte dispensasjon i forbindelse med søknad om tiltak som berører automatisk fredete kulturminner. Etter kml. § 8 andre ledd har tiltakshaver en stans- og meldeplikt når automatisk fredete kulturminner kommer for dagen etter at et arbeid lovlig er satt i gang. Dette gjelder de tilfellene hvor det blir avdekket automatisk fredete kulturminner som en på forhånd ikke visste om.

Riksantikvaren må i slike tilfeller vurdere om det skal gis tillatelse til å fjerne kulturminnet. I 2016 var det kun åtte slike saker. Kml. § 8 fjerde ledd gjelder myndighet til å tillate eller nekte inngrep i automatisk fredete kulturminner i forbindelse med akseptering av arealplaner, og til å fastsette vilkår for tillatelsen, f.eks. krav om utgravning eller overvåking.

Riksantikvaren har også myndighet til å tillate eller nekte inngrep i skipsfunn, jf. kml. § 14 andre ledd og dagens forskrift § 1 nr. 1.

Departementets forslag

Det foreslås innført en ny kategori kulturminner som benevnes kulturminner av særlig stor nasjonal verdi. Kategorien skal i utgangspunktet favne alle typer kulturminner. Det fremgår av punkt 2.1.4 og ny forskrift § 2 sjette ledd at Riksantikvaren skal ha myndighet til å fastsette hvilke kulturminner som faller inn under denne kategorien. Kulturminnene skal etter nærmere kriterier føres opp på en liste slik at det er tydelig og forutsigbart hvilke kulturminner dette gjelder. Det skal utvikles regler for prosess og gjennomføring av et forutsigbart system når det gjelder oppføring av kulturminner av særlig stor verdi på en slik liste. Departementet mottar gjerne innspill på hvordan et slikt system kan fungere.

Dispensasjonsmyndighet for så vidt gjelder automatisk fredete kulturminner og skipsfunn på liste legges til Riksantikvaren. Når det gjelder automatisk fredete kulturminner er det foreløpig identifisert byggverk i statlig eie som er automatisk fredet, jf. punkt 3, gruppe 4; automatisk fredete bygninger. Det bør også identifiseres automatisk fredete arkeologiske kulturminner av særlig stor nasjonal verdi, som det er aktuelt å sette på en slik liste, jf. punkt 3. Tilsvarende vil gjelde for skipsfunn av særlig stor nasjonal verdi som identifiseres og settes på liste. Riksantikvaren har myndighet til å tillate eller nekte inngrep i slike skipsfunn.

Departementet mener prinsipielt at det blir et mer helhetlig system dersom kategorien særlig stor nasjonal verdi favner alle typer kulturminner.

2.3.3.2 Middelalderbyene

Gjeldende rett

Det er åtte byer i Norge med middelaldersk bygrunn – Oslo, Bergen, Trondheim, Tønsberg, Hamar, Sarpsborg, Skien og Stavanger. Disse har arkeologiske kulturlag som er automatisk fredet. Middelalderbyene er de største sammenhengende automatisk fredete

kulturminnene og er meget viktige både som grunnlag for opplevelse og som kilde til kunnskap om livet i middelalderen. De representerer et komplisert kildemateriale som forutsetter detaljert kunnskap og forståelse og som også krever metodeutvikling og innsiktsfull forvaltning. Saksområdet krever derfor særlig spisskompetanse.

Riksantikvaren har dispensasjonsmyndighet etter kml. § 8 første, andre og fjerde ledd, for middelalderske byanlegg i de åtte middelalderbyene. Riksantikvaren har også myndighet for når det gjelder forvaltning av ruinene i middelalderbyene, jf. dagens forskrift § 1 nr. 1.

Departementets forslag

Forvaltning av middelalderbyene ligner på oppgaver knyttet til overføring av øvrige automatisk fredete kulturminner til fylkeskommunene. Middelalderbyene representerer imidlertid en spesiell utfordring da det er sterke utbyggingsinteresser og konfliktnivået kan være høyt, spesielt i de fire største middelalderbyene, Oslo, Bergen, Trondheim og Tønsberg. Dette stiller ekstra krav til forvaltningen. Det er også store økonomiske utfordringer knyttet til disse sakene da det er svært kostbart å grave ut og dokumentere middelalderske kulturlag og ruiner med faglig forsvarlig kvalitet. Dagens forvaltning krever tett samarbeid mellom Riksantikvarens fire distriktskontorer i Oslo, Bergen, Trondheim og Tønsberg og mellom dem og NIKU - Norsk institutt for kulturminneforskning, som på bestilling utarbeider kunnskapsstatus, prosjektplaner og budsjett, som grunnlag for Riksantikvarens vedtak.

Det er begrenset med tilgang på fagkompetanse når det gjelder forvaltning av middelalderske byanlegg. En utfordring er også at det er vanskelig tilgjengelig digitalisert arkivmateriale, og vanskelig tilgjengelig og ikke oppdaterte registre. Ma-by GIS (Geografisk InformasjonsSystemer for middelalderbyene) er ennå ikke oppdatert og samkjørt med Askeladden.

Riksantikvaren har i 2017 satt i gang et eget Miljøovervåkingsprogram for kulturlag i de største middelalderbyene for å vurdere bevaringstilstand og bevaringsforhold. Resultatene vil fungere som viktige rettesnorer for forvaltning av middelaldersk bygrunn og vil også kunne ha betydning for kulturminner utenfor middelalderbyene.

Departementet mener det vil være mest forsvarlig å overføre middelalderbyene i to etapper. Bakgrunnen for dette er at det kan være utfordrende for Riksantikvaren å drive full førstelinjesaksbehandling og samtidig forberede overføring av alle middelalderbyene samtidig. Det er også en utfordring at det er begrenset tilgang på fagkompetanse som kan forvaltning av middelalderske byanlegg. Ved å overføre forvaltningen etappevis vil Riksantikvaren få mer tid til å gjøre tilgjengelig og oppdatere arkiv, sikre bedre data om bevaringsforhold, utvikle faglige nettverk og bygge opp kompetanse i fylkeskommunene. Erfaringene fra forvaltningen av de fire små middelalderbyene vil være viktige referanser ved senere overføring av myndigheten for de store middelalderbyene.

Departementet foreslår at Riksantikvaren beholder forvaltnings- og dispensasjonsmyndigheten for de fire store middelalderbyene Oslo, Bergen, Trondheim og Tønsberg og at de føres på liste over kulturminner av særlig stor nasjonal verdi. Se punkt 2.1.4, hvor det foreslås at for kulturminner av særlig stor nasjonal verdi, som står på liste, skal Riksantikvaren ha myndighet for etter at regionreformen har trådt i kraft i 2020. Det vil derfor ikke fremgår spesifikt av forskriften § 2 andre ledd at Riksantikvaren har myndigheten for disse middelalderbyene.

For å sikre en helhetlig forvaltning av middelalderen, bør også ruiner og bygninger fra middelalder, som ligger innenfor middelalderbyene, forvaltes av den respektive myndighet. På sikt bør alle middelalderbyene overføres til fylkeskommunene.

2.3.4 Ny forskrift § 2 tredje ledd

(3) Riksantikvaren har myndighet til å gi tillatelse etter kulturminneloven § 8 første ledd til forskningsinitierte granskinger gjennomført av andre enn rette myndighet etter denne forskrift.

2.3.4.1 Tillatelse til forskningsinitierte granskinger av automatisk fredete kulturminner, jf. § 8 første ledd

Gjeldende rett

Riksantikvaren har dispensasjonsmyndighet for automatisk fredete kulturminner og har myndighet til å gi tillatelse til forskningsinitierte granskinger i medhold av denne bestemmelse, jf. dagens forskrift § 1 nr. 1. Dette gjelder granskinger som gjennomføres av andre enn rette myndighet. Dersom forvaltningsmusene selv skal gjennomføre slike granskinger, foreligger det kun en meldeplikt, jf. dagens forskrift § 7 første ledd.

Departementets forslag

For å sikre en lik forskningspraksis nasjonalt bør Riksantikvaren fortsatt ha denne myndigheten. Det er svært få saker og gjelder ofte kulturminner av stor nasjonal verdi. Slike avgjørelser bør derfor være et statlig ansvar.

Riksantikvarens myndighet etter § 8 første ledd til å tillate forskningsinitierte granskinger som gjennomføres av andre enn rette myndighet etter forskriften videreføres.

2.3.5 Ny forskrift § 2 fjerde ledd

(4) Riksantikvaren har myndighet etter § 12 andre ledd, § 13 første og tredje ledd, § 14 fjerde ledd, § 15, § 19 første og andre ledd og § 22a første ledd. Riksantikvaren har i tillegg myndighet etter § 14a, § 23 og § 23 c i saker som gjelder båter.

2.3.5.1 Løse kulturminner og finnerlønn, jf. kml. § 12 andre ledd, § 13 første og tredje ledd og § 14 fjerde ledd

Gjeldende rett

Riksantikvaren har myndighet etter kml. § 12 andre ledd til i tvilstilfelle å fastsette hva som er løse kulturminner. Videre kan Riksantikvaren fastsette skjønnsmessig finnerlønn for løse kulturminner etter kml. § 13 tredje ledd og for skipsfunn mv. etter kml. § 14 fjerde ledd. Riksantikvaren kan også avgjøre å grave frem, granske mv løse kulturminner, jf. dagens forskrift § 12 nr. 1.

Departementets forslag

Bestemmelsen i § 12 andre ledd om at Riksantikvaren i tvilstilfelle kan fastsette hva som er løse kulturminner, har en viss sammenheng med Riksantikvarens rolle som fredningsmyndighet. Riksantikvarens myndighet bør derfor videreføres.

Når det gjelder kml. § 13 tredje ledd og kml. § 14 fjerde ledd om utbetaling av finnerlønn, vil det være hensiktsmessig at Riksantikvaren fortsatt har denne myndigheten, da det er lite forutsigbart hvilke saker om finnerlønn som dukker opp i den enkelte fylkeskommune. Finnerlønn finansieres fra samme post i statsbudsjettet som omtalt i punkt 2.3.2.4.

Riksantikvarens myndighet etter kml. § 12 andre ledd til i tvilstilfelle å fastsette hva som er løse kulturminner, og skjønnsmessig fastsette finnerlønn for løse kulturminner etter § 13 tredje ledd og for skipsfunn mv etter § 14 fjerde ledd videreføres.

2.3.5.2 Fredningsmyndighet, jf. kml. §§ 15, 19 første og andre ledd og 22 a første ledd

Gjeldende rett

Riksantikvaren er fredningsmyndighet og kan fatte vedtak om å frede bygninger og anlegg mv fra nyere tid, jf. kml. § 15. Riksantikvaren kan videre etter kml. § 19 frede et område rundt et fredet kulturminne og skipsfunn som nevnt i § 14, samt vedta forskrift om fredning etter kml. § 22 a av byggverk og anlegg mv som nevnt i § 15, og som er i statens eie, jf. dagens forskrift § 12 nr. 1.

Departementets forslag

Riksantikvaren bør beholde porteføljen som følger av §§ 15, 19 første og andre ledd og § 22 a første ledd som gjelder statens rolle som fredningsmyndighet. Dette bl.a. for å sikre at fredningslisten gir uttrykk for god spredning, representativitet osv. når det gjelder hva som fredet i Norge. Myndigheten er viktig for en samlet og enhetlig oppfølging av nasjonal kulturminnepolitikk.

Riksantikvaren myndighet til å fatte fredningsvedtak etter kml. §§ 15, 19 første og andre ledd og § 22 a første ledd videreføres.

2.3.5.3 Fredningsmyndighet, utførsel mv av båter, jf. kml. §§ 14 a, 23 og 23 c

Gjeldende rett

Riksantikvaren har myndighet til å frede båter etter kml. § 14 a, jf. dagens forskrift § 12 nr. 1. Riksantikvaren har videre myndighet etter kml. § 23 når det gjelder tillatelse til å føre båter ut av landet og skal etter kml. § 23 c bistå den anmodende stat med å ettersøke båter mv. Dette er et unntak fra regelen om at myndighet for kulturgjenstander etter §§ 23 og 23c ligger i Kulturdepartementet og fremgår av dagens forskrift § 1 nr. 1 og nr. 5 og § 12 nr. 3.

Departementets forslag

Riksantikvarens rolle som fredningsmyndighet bør også innebære myndighet til å fatte vedtak om fredning av båter, jf. kml. § 14 a. Riksantikvaren bør fortsatt også være myndighet etter kml. § 23 til å tillate utførsel av båter og etter lovens § 23 c til å bistå med å ettersøke båter bør også videreføres.

Som det fremgår av punkt 2.1.1 skal Klima- og miljødepartementet fremme en kongelig resolusjon der Kulturdepartementet gis myndighet til å fastsette egen forskrift om ansvarsfordeling for kulturgjenstander, jf. kml. § 28. Kulturdepartementet kan delegere oppgaver for sine respektive bestemmelser i kulturminneloven.

2.3.6 Ny forskrift § 2 femte ledd

(5) Riksantikvaren har myndighet etter kulturminneloven § 14 a tredje ledd, §§ 15 a og 16 til 18, § 19 tredje ledd, § 20 tredje ledd, § 21, § 22 nr. 4 og § 22 a andre ledd når saken gjelder kulturminner som nevnt i sjette ledd andre punktum. Riksantikvaren kan gi samtykke i alle saker etter kulturminneloven § 17 første ledd andre punktum, gi tilskudd etter § 17 andre ledd og forlenge fristen etter § 18 første ledd tredje punktum.

2.3.6.1 Fredete båter og byggverk av særlig stor nasjonal verdi. Dispensasjon, pålegg og midlertidig fredning.

Gjeldende rett

Riksantikvaren har myndighet til i særlige tilfeller gjøre unntak fra fredning, jf. kml. § 15 a, når det gjelder fredning av båter, jf. kml. § 14 a tredje ledd, automatisk fredete erklærte byggverk, jf. kml. § 4 tredje ledd og forskriftsfredete bygninger i statlig eie, jf. § 22 a andre ledd. Det vises til dagens forskrift § 12 nr. 1.

Riksantikvaren har videre myndighet etter kml. § 16 til å gi pålegg om å gjennomføre tvangsmessig tilbakeføring til tidligere stand etter skade på fredete byggverk og fredete båter. Myndigheten etter kml. § 17 første ledd gjelder også det å gi pålegg om istandsetting ved forsømt vedlikehold av fredet byggverk i statens eie og fredete båter. Endelig har Riksantikvaren myndighet etter kml. § 18 til å motta melding og avgjøre om kulturminnet skal istandsettes eller gjenreises etter større skade. Myndigheten etter §§ 16 til 18 fremgår av dagens forskrift § 1 nr. 1 og § 12 nr. 1.

Etter kml. § 21 kan Riksantikvaren gjennomføre skjøtsel i områder fredet etter kml. §§ 19 og 20 og kan fatte vedtak om midlertidig fredning for alle typer kulturminner, jf. kml. § 22 nr. 4.

Departementets forslag

Myndighet til i særlige tilfeller å gjøre unntak fra fredning etter kml. § 15 a for bygninger erklært som automatisk fredet, jf. kml. § 4 tredje ledd, for fredete bygninger og anlegg, jf. § 15, for fredete båter, jf. § 14 a og forskriftsfredete bygninger i statlig eller privat eie, jf. § 22 a, overføres til Riksantikvaren, når kulturminnene er identifisert til å ha særlig stor nasjonal verdi og er ført på liste, jf. punkt 2.1.4.

Riksantikvarens myndighet i medhold av kml. §§ 16 til 18, videreføres, men begrenset til kulturminner av særlig stor nasjonal verdi når de er identifisert og ført på liste, jf. forskriften § 2 sjette ledd andre punktum. Riksantikvaren skal likevel beholde myndigheten til å gi samtykke i alle saker der fylkeskommunen vil gi pålegg til eier eller bruker om å gjennomføre tiltak for å motvirke at en bygning forfaller og kunne gi eier eller bruker tilskudd til vedlikehold etter § 17 annet ledd. Riksantikvarens myndighet til å forlenge fristen i § 18 første ledd videreføres også.

Riksantikvarens myndighet til i særlige tilfeller å gjøre unntak fra fredning utvides til å gjelde områdefredning etter kml. § 19 tredje ledd og kulturmiljøfredning etter § 20 tredje ledd. Myndigheten begrenses til å gjelde kulturminner og kulturmiljøer av særlig stor nasjonal verdi når de er identifisert og satt på liste.

På samme måte, foreslås det at Riksantikvarens myndighet etter kml. § 22 nr. 4 til å fatte vedtak om midlertidig fredning, begrenses til å gjelde kulturminner av særlig stor nasjonal verdi når de er identifisert og satt på liste.

2.3.7 Ny forskrift § 2 sjette ledd

(6) Riksantikvaren har myndighet til å definere hvilke kulturminner og kulturmiljøer som er av særlig stor nasjonal verdi. Riksantikvaren har forvaltningsansvaret for disse når

- a) de er viktige for landets kulturhistorie og betraktes som nasjonale symboler.
- b) de er knyttet til statsmakten og til utøvelse av statlige funksjoner som er sentrale for landet
- c) det gjelder kulturminner og kulturmiljøer som Norge har et internasjonalt ansvar for å bevare, eller
- d) det kreves særlig teknisk ekspertise

2.3.7.1 Myndighet til å fastsette hvilke kulturminner som er av særlig stor nasjonal verdi

Gjeldende rett

Det er ingen kategori kulturminner i dages forskrift som benevnes som kulturminner av særlig stor nasjonal verdi.

Departementets forslag

Det fremgår av punkt 2.1.4 ovenfor at det innføres en ny kategori kulturminner og kulturmiljøer som definerer hva som er kulturminner av særlig stor nasjonal verdi. Kategorien bør i utgangspunktet gjelde for alle fredete kulturminner og skipsfunn uavhengig av hvilken fredningsstatus de har.

Riksantikvaren foreslås overført myndighet til å fastsette hvilke kulturminner og kulturmiljøer som er av særlig stor nasjonal verdi i henhold til kriteriene i § 2 sjette ledd. Kulturminnene føres på en liste når de oppfyller kriterier som er beskrevet i bokstav a-d, og etter en nærmere angitt prosedyre som må utarbeides. Riksantikvaren foreslås å ha dispensasjonsmyndigheten for disse kulturminnene.

Departementet foreslår videre at kulturminner av særlig stor nasjonal verdi grupperes på følgende måte:

Gruppe 1 - Bygninger som ikke er fredet. Riksantikvaren skal ha en rådgiverrolle.

Gruppe 2 - Fredete bygninger mv. Riksantikvaren skal ha førstelinjeansvaret og dispensasjonsmyndigheten.

Gruppe 3 – Forskriftsfredete bygninger. Riksantikvaren skal ha førstelinjeansvaret og dispensasjonsmyndigheten.

Gruppe 4 – Automatisk fredete bygninger. Riksantikvaren skal ha førstelinjeansvaret og dispensasjonsmyndigheten.

Gruppe 5 – Automatisk fredete, arkeologiske kulturminner. Riksantikvaren skal ha førstelinjeansvaret og dispensasjonsmyndigheten.

Gruppe 6 - Skipsfunn. Riksantikvaren skal ha førstelinjeansvaret og dispensasjonsmyndigheten.

Gruppe 7 – Fredete båter. Riksantikvaren skal ha førstelinjeansvaret og dispensasjonsmyndigheten.

2.4 Ny forskrift § 3 - Fylkeskommunens myndighet

2.4.1 Innledning

Stortinget har sluttet seg til at oppgaver knyttet til forvaltningen av de fleste automatisk fredete kulturminnene, vernete fartøy, tekniske og industrielle kulturminner og de fleste forskriftsfredete eiendommer i statlige og privat eie skal overføres til fylkeskommunene, jf. Meld. St. 22 (2015-2016) og Prop. 84 S (2026-2017).

2.4.2 Ny forskrift § 3 første ledd - Fortsatt drift, jf. kml. § 3 andre ledd

(1) *Fylkeskommunen har myndighet etter kulturminneloven § 3.*

Gjeldende rett

Fylkeskommunen har myndighet etter kml. § 3 andre ledd til å avgjøre om marken over et automatisk fredet kulturminne fortsatt kan nyttes til beite eller innmark, jf. kml. § 3 annet ledd første punktum og til å avgjøre om pløying mv kommer i konflikt med automatisk fredete kulturminner, jf. § 3 andre ledd andre punktum. Myndigheten fremgår av dagens forskrift § 1 nr. 2.

Departementets forslag

Fylkeskommunens myndighet etter kml. § 3 andre ledd videreføres.

2.4.3 Ny forskrift § 3 andre ledd

(2) *Fylkeskommunen har myndighet etter kulturminneloven §§ 6 og 8, § 9 andre ledd første og tredje punktum og § 11 i saker som gjelder automatisk fredete kulturminner. Fylkeskommunen har myndighet for skipsfunn etter § 14 andre og tredje ledd. Myndigheten etter første og andre punktum gjelder ikke i saker som nevnt i § 2 sjette ledd andre punktum.*

2.4.3.1 Fastsettelse av sikringssone, jf. kml. § 6 første ledd

Gjeldende rett

Fylkeskommunen har myndighet til å fastsette særskilt sikringssone rundt automatisk fredete kulturminner, jf. kml. § 6 første ledd og dagens forskrift § 1 nr. 2.

Departementets forslag

Fylkeskommunens myndighet etter kml. § 6 første ledd til å fastsette særskilt sikringssone rundt automatisk fredete kulturminner videreføres.

2.4.3.2 Dispensasjon fra automatisk fredning, jf. kml. § 8 første, andre og fjerde ledd

Gjeldende rett

Riksantikvaren har myndighet etter kml. § 8 første, andre og fjerde ledd. § 8 første ledd innebærer myndighet til å tillate eller nekte inngrep i automatisk fredete kulturminner. Etter

§ 8 andre ledd har tiltakshaver en stanse- og meldeplikt når automatisk fredete kulturminner kommer for dagen etter at et arbeid er lovlig satt i gang. Dette gjelder de tilfellene hvor det blir avdekket automatisk fredete kulturminner som en på forhånd ikke visste om, også i de tilfellene der området er undersøkt ved stikkprøver uten funn. Dette er hastesaker som må avgjøres snarest mulig og senest innen tre uker. Riksantikvaren må i slike tilfeller vurdere om det skal gis tillatelse til å fjerne kulturminnet. I 2016 var det kun åtte slike saker. Kml. § 8 fjerde ledd gjelder myndighet til å tillate eller nekte inngrep i automatisk fredete kulturminner i forbindelse med arealplaner, og til å fastsette vilkår for tillatelsen, for eksempel krav om utgravning eller overvåking.

Departementets forslag

Stortinget har sluttet seg til at dispensasjonsmyndigheten overføres til fylkeskommunen for de fleste automatisk fredete kulturminnene. Antall dispensasjonssaker fra fylkeskommunene varierer fra år til år og mellom de enkelte fylkeskommunene. I 2016 fattet Riksantikvaren 458 vedtak i enkeltsøknader, jf. kml. § 8 første ledd og det ble gitt tilrådinger om dispensasjon i 126 arealplansaker, jf. kml. § 8 fjerde ledd. Saksmengden har vært økende siden Riksantikvaren overtok myndigheten i 2001. Dette vil være en sentral oppgave for fylkeskommunen som kulturminnemyndighet.

Fylkeskommunen overføres myndighet etter kml. § 8 første, andre og fjerde ledd til å tillate eller nekte til inngrep i automatisk fredete kulturminner, jf. dagens forskrift § 1 nr. 1. Dette gjelder ikke myndighet for automatisk fredete kulturminner av særlig stor nasjonal verdi som ligger til Riksantikvaren, jf. forskrift § 2 sjette ledd. Se også punkt 2.3.3.1, 2.3.3.2 og 2.3.7.1 hvor dette er omtalt.

2.4.3.3 Dispensasjon fra automatisk fredning i middelalderiske byanlegg, jf. kml. § 8 første, andre og fjerde ledd

Gjeldende rett

Riksantikvaren har myndighet etter kml. § 8 første, andre og fjerde ledd, til å tillate eller nekte inngrep i middelalderiske byanlegg i de åtte middelalderbyene, jf. dagens forskrift § 1 nr. 1. Dette følger av at Riksantikvaren i dag har dispensasjonsmyndigheten for alle automatisk fredete kulturminner.

Departementets forslag

Departementet mener det vil være mest hensiktsmessig å overføre middelalderbyene i to etapper. Forvaltningen av de fire små middelalderbyene - Hamar, Sarpsborg, Skien og Stavanger - overføres til fylkeskommunene i 2020. I de fire små middelalderbyene hvor fylkeskommunene er lokalisert i Hamar, Sarpsborg, Skien og Stavanger, vil det bli større nærhet enn i dag mellom kulturminneforvaltningen og kulturminnene. To av byene ligger også delvis inne på museumsområder.

Riksantikvaren beholder myndigheten for de fire store middelalderbyene - Oslo, Bergen, Trondheim og Tønsberg – utover 2020 og inntil videre. På sikt bør alle middelalderbyene overføres til fylkeskommunene. Forskriftsteknisk gjøres dette ved at de fire store middelalderbyene settes på listen over kulturminner av særlig stor nasjonal verdi, som oppfyller kriterier innenfor § 2 sjette ledd bokstav a-d. Når forvaltningen på et senere tidspunkt overføres til fylkeskommunen, tas de ut av listen uten at det er nødvendig å endre forskriften.

Som nevnt under punkt 2.3.3.2 vil Riksantikvaren ved etappevis overføring få tid til å tilgjengeliggjøre og oppdatere arkiv, sikre bedre data om bevaringsforhold, utvikle faglige nettverk og bygge opp kompetanse i fylkeskommunene. Erfaringene fra forvaltningen av de fire små middelalderbyene Hamar, Sarpsborg, Skien og Stavanger vil være viktige referanser ved overføring av myndighet for de store byene senere.

Som nevnt under punkt 2.3.3.2 har Riksantikvaren i 2017 satt i gang et eget miljøovervåkingsprogram for kulturlag i de største middelalderbyene for å vurdere bevaringstilstand og bevaringsforhold. Resultatene vil kunne fungere som viktige rettesnorer for forvaltningen. Resultatene vil også kunne ha betydning for kulturminner utenfor middelalderbyene.

For å sikre en helhetlig forvaltning, bør også ruiner og andre automatisk fredete kulturminner innenfor middelalderbyene, forvaltes av respektive myndighet for middelalderbyen.

Fylkeskommunen overføres forvaltningen og dispensasjonsmyndigheten for de fire små middelalderbyene Hamar, Sarpsborg, Skien og Stavanger.

2.4.3.4 Middelalderske kirkesteder/ kirkegårder – Dispensasjon, jf. kml. § 8 første, andre og fjerde ledd

Gjeldende rett

Fylkeskommunen er i dag adressat for alle henvendelser som gjelder automatisk fredete arkeologiske kulturminner, inkludert middelalderske kirkesteder og kirkegårder.

Fylkeskommunen er også kulturminnemyndighet i arealplansaker etter plan- og bygningsloven. I plansaker skal fylkeskommunen oversende planen til Riksantikvaren dersom den berører middelalderske kirkesteder eller kirkegårder. Riksantikvaren skal avgi uttalelse som fylkeskommunen skal innarbeide i sin uttalelse til planen. Fordi disse sakene skal via Riksantikvaren, krever saksfeltet mye koordinering internt i kulturminneforvaltningen.

Riksantikvaren har brukt mye ressurser de siste årene på en kildegjennomgang, kartlegging og registrering av middelalderske kirkesteder. Det gjelder i hovedsak de som er i bruk, men også noen som er nedlagte. Dette er gjort som en nødvendig forberedelse til overføringen av

oppgaver og for å skape en mer effektiv og samordnet forvaltning. Informasjon om disse kirkestedene ligger bl.a. tilgjengelig i fylkesvise rapporter i Riksantikvarens Vitenarkiv og i Askeladden. I 2016 behandlet Riksantikvaren 126 saker som gjaldt middelalderske kirkesteder og kirkegårder.

Departementets forslag

Overføring av myndighet til fylkeskommunen når det gjelder dispensasjon fra automatisk fredning knyttet til middelalderske kirkesteder/kirkegårder vil gi en enklere og mer effektiv saksgang. Det er tilgjengelige arkiv/data og det vil bli en samordnet saksbehandling i saker som berører kirkers omgivelser. Dette vil føre til en mer effektiv forvaltning regionalt. Myndigheten vil ikke gjelde innenfor grensene til middelalderbyene Oslo, Bergen, Trondheim og Tønsberg, hvor Riksantikvarens myndighet foreslås videreført.

Forvaltningsansvaret for middelalderske kirkesteder/kirkegårder, både i plan- og enkeltsaker, overføres til fylkeskommunen, jf. kml. § 8 første, andre og fjerde ledd.

2.4.3.5 Middelalderruiner - dispensasjon, jf. kml. § 8 første, andre og fjerde ledd

Gjeldende rett

Riksantikvaren har myndigheten til å tillate eller nekte inngrep i middelalderruiner, jf. kml. § 8 første, andre og fjerde ledd. Middelalderruiner er automatisk fredet og rester etter bygninger og anlegg bygget av stein, tegl og kalkmørtel. Flertallet av ruinene er kirke- og klosterruiner. I Norge er det 120 enkeltminner som står oppført som ruiner i kulturminnebasen Askeladden.

Middelalderruinene er ofte integrert i et sammenhengende kulturmiljø med både synlige kulturminner og arkeologiske kulturlag. I mange tilfeller er ruinene og området rundt helt eller delvis arkeologisk undersøkt. Ved konservering og tilrettelegging er det ofte behov for inngrep i grunnen under og rundt ruinene.

Departementets forslag

Forvaltningsansvaret og myndighet til å tillate eller nekte inngrep i middelalderruinene foreslås overført til fylkeskommunen, jf. kml. § 8 første, andre og fjerde ledd. Forvaltning av ruinene vil innebære skjøtsel, både av murverk og vegetasjon, noe som fylkeskommunene har kompetanse på da de i dag har ansvaret for skjøtsel av automatisk fredete arkeologiske kulturminner. I fylkeskommuner med få ruiner kan det være en løsning å inngå partnerskap med andre fylkeskommuner for å sikre kompetanse og kapasitet på konservering og skjøtsel av ruinene. Mange av ruinene brukes i formidlingen ved historiske spill og fylkeskommunen kan i større grad enn Riksantikvaren være en aktiv medspiller i bærekraftig bruk av ruinene.

Fylkeskommunen overføres forvaltningsansvaret og myndighet til å tillate eller nekte inngrep i middelalderruiner etter kml. § 8 første, andre og fjerde.

2.4.3.6 Profane middelalderbygninger - dispensasjon, jf. kml. § 8 første ledd

Gjeldende rett

Riksantikvaren har dispensasjonsmyndigheten – tillate eller nekte inngrep - når det gjelder profane (ikke kirkelige) middelalderbygninger. Middelalderens profane bygninger er i hovedsak trearkitektur og det finnes kun to kjente profane middelalderbygninger i stein. I dag er det registrert 254 slike trebygninger fra denne perioden. De eldste trebygningene i Norge er datert til slutten av 1100-tallet. Sammen med stavkirkene er disse et enestående bidrag til den europeiske bygningsarven fra middelalderen. Den norske trearkitekturen fra middelalderen har internasjonal betydning, fordi middelalderens trearkitektur i Europa, i stor grad er tapt.

Departementets forslag

Middelalderbygningene er en meget stabil gruppe kulturminner og det er få dispensasjonssaker etter kml. § 8 første ledd. Fylkeskommunen antas å ha bedre forutsetninger enn Riksantikvaren for å kjenne lokal byggeskikk og tradisjon, ettersom den også har ansvar for vedtaksfredete bygninger i regionen. Prinsipper og praksis for istandsetting av laftehus fra middelalderen er i stor grad den samme som for vedtaksfredete tømmerhus. Det vil bli en mer samlet forvaltning av tømmerbygninger. For eiere av fredete hus blir det en instans mindre å forholde seg til når det gjelder eiendommer som både har middelalderhus og vedtaksfredete bygninger.

Forvaltningen og dispensasjonsmyndigheten - til å tillate eller nekte inngrep - i profane (ikke kirkelige) middelalderbygninger foreslås overført fylkeskommunene, jf. kml. § 8 første ledd.

2.4.3.7 Ulovlig oppførte byggverk, anlegg – Tilbakeføring/retting – jf. kml. § 8 tredje ledd

Gjeldende rett

Kml. § 8 tredje ledd gjelder tiltak i strid med krav om tillatelse til det som påvirker automatisk fredete kulturminner, og hjemler krav om retting/tilbakeføring. Saksfeltet har sammenheng med kulturminnekriminalitet og henger sammen med anmeldelser som normalt initieres av fylkeskommunene, ettersom det er disse som først blir oppmerksom på regelbruddet.

Departementets forslag

Siden anmeldelsene og registreringene av de ulovlige tiltakene skjer lokalt og tettere på fylkeskommunene enn Riksantikvaren, mener departementet det vil være fornuftig å overføre denne myndigheten. Riksantikvaren bør imidlertid holdes løpende orientert om saker som gjelder anmeldelser og såkalte rette-vedtak, for å sikre en nasjonal oversikt over saksfeltet. Frem mot 2020 vil Riksantikvaren utarbeide retningslinjer og veiledere for dette saksfeltet.

Myndigheten til å fatte vedtak om fjerning eller retting av ulovlige tiltak, jf. kml. § 8 tredje ledd, overføres fylkeskommunen.

2.4.3.8 Undersøkelsesplikt og registrering av automatisk fredete kulturminner, jf. kml. § 9 andre ledd, første og tredje punktum og § 11 første ledd bokstav a

Gjeldende rett

Fylkeskommunen har myndighet til å motta planer og avgi uttalelse til tiltak som kommer inn under reglene om undersøkelsesplikt, jf. kml. § 9 andre ledd første punktum og dagens forskrift § 1 nr. 2, samt rett til å kreve ytterligere frist på inntil én måned, jf. kml. § 9 andre ledd tredje punktum og dagens forskrift § 1 nr. 2. Fylkeskommunen har også myndighet etter kml. § 11 første ledd bokstav a når det gjelder å søke, registrere mv automatisk fredete kulturminner.

Departementets forslag

Fylkeskommunens myndighet for §§ 9 andre ledd, første og tredje punktum og 11 første ledd bokstav a videreføres.

2.4.3.9 Tillatelse til inngrep i skipsfunn, jf. § 14 andre og tredje ledd, første punktum

Gjeldende rett

Riksantikvaren har myndighet til å grave frem mv og gi tillatelse til inngrep i skipsfunn mv, jf. kml. § 14 andre ledd første og andre punktum. Dette er et felt der det er få saker. Myndigheten etter kml. § 14 andre ledd første punktum har sammenheng med myndigheten etter kml. § 11 første ledd bokstav b til å gjennomføre arkeologiske utgravninger på land. Det er ikke Riksantikvaren selv som utfører disse oppgavene, men sjøfartsmuseene. Myndigheten etter kml. § 14 andre ledd andre punktum har sammenheng med den tilsvarende myndigheten etter kml. § 8 første ledd, på land.

Etter kml. § 14 tredje ledd første punktum skal rette myndighet motta melding om funn. Denne myndigheten ligger i dag kun til sjøfartsmuseene, jf dagens forskrift § 1 nr. 4. Myndigheten er en parallell til kml. § 13 andre ledd som i dagens forskrift § 1 nr. 2 er lagt til fylkeskommunen.

Departementets forslag

Det foreslås at fylkeskommunen får myndighet etter kml. § 14 andre ledd første punktum til å avgjøre om det skal grave frem mv mer enn 100 år gamle båter mv., samt etter kml. § 14 andre ledd andre punktum til å gi tillatelse til inngrep i skipsfunn mv, jf. dagens forskrift § 1 nr. 1. Dette må ses i sammenheng med at også dispensasjonsmyndigheten for automatisk fredete (arkeologiske) kulturminner på land og under vann, både i plan- og enkeltsaker, overføres til fylkeskommunene fra 2020. Begrunnelsen for endringen er å forenkle aktørbildet ved at all dispensasjonsmyndighet i hovedsak flyttes og samles ett sted. Ved å overføre dispensasjonsmyndigheten til regionalt nivå blir saksfeltet samlet på ett

forvaltningsnivå noe som vil gjøre feltet enklere og mer oversiktlig. Det gjøres unntak for skipsfunn av særlig stor nasjonal verdi.

Når det gjelder myndigheten etter kml. § 14 tredje ledd første punktum er det naturlig å se myndigheten til å motta melding og myndigheten til å fatte vedtak om dispensasjon, i sammenheng. Myndighet til å motta melding etter kml. § 14 tredje ledd første punktum foreslås derfor lagt til fylkeskommunen.

2.4.4 Ny forskrift § 3 tredje ledd

(3) Fylkeskommunen har myndighet til å gjennomføre begrensede granskinger etter kulturminneloven § 11. Departementet kan gi forskrift om hvilke tilfeller som omfattes av første punktum.

2.4.4.1 Enkle saker – prøveprosjektet med overføring av myndighet til fylkeskommunen

Gjeldende rett

I et prøveprosjekt som har pågått siden 2011, har dispensasjon i visse saker vært overført fra Riksantikvaren til fylkeskommunene. Ordningen innebærer at fylkeskommunene har fått myndighet både til å gjennomføre dokumentasjon av automatisk fredete kulturminner, for visse kulturminnetyper, i sammenheng med den arkeologiske registreringen etter § 9, i henhold til kml. § 8 første, andre og fjerde ledd, jf. kml § 10. Dokumentasjonen skjer innenfor rammene av det aksepterte budsjettet for gjennomføringen av den arkeologiske registreringen i henhold til kml. § 11 a. Det fattes i ettertid vedtak av fylkeskommunen i medhold av kml. § 8 om dispensasjon uten ytterligere vilkår. Alle fylkeskommunene og Oslo kommune/Byantikvaren deltar i prøveprosjektet. Det behandles mellom 100-150 saker i året innenfor rammene av denne ordningen. Ordningen har vært evaluert og blitt vurdert som god, og har blitt videreført inntil videre i påvente av regionreformen.

Departementets forslag

Ved overføring av dispensasjonsmyndigheten til fylkeskommunene vil prøveprosjektet bortfalle og tilsvarende myndighet inngå i den generelle myndighetsoverføringen.

2.4.5 Ny forskrift § 3 fjerde ledd

Fylkeskommunen har myndighet etter kulturminneloven § 13 andre ledd.

2.4.5.1 Motta melding om funn av løse kulturminner, jf kml. § 13 andre ledd

Gjeldende rett

Etter kml. § 13 andre ledd skal fylkeskommunen motta melding om funn av løse kulturminner, jf. dagens forskrift § 1 nr. 2. Dette kan ses i sammenheng med den myndigheten fylkeskommunen har etter kml. §§ 9, jf. 11 første ledd bokstav a.

Departementets forslag

Fylkeskommunens myndighet til å motta melding mv. etter kml. § 13 videreføres.

2.4.6 Ny forskrift § 3 femte ledd

(5) Fylkeskommunen har myndighet etter kulturminneloven § 14 a tredje ledd, § 15a og 16 til 18, § 19 tredje ledd, § 20 tredje ledd, § 21, § 22 nr. 4 og § 22 a andre ledd. Dette omfatter ikke saker som gjelder kulturminner som nevnt i § 2 sjette ledd andre punktum.

2.4.6.1 Dispensasjon fra fredning, jf. kml. § 15a

Gjeldende rett

Fylkeskommunen har myndighet til i særlige tilfeller å gjøre unntak fra fredning som ikke medfører vesentlige inngrep i det fredete kulturminnet. Myndigheten gjelder med unntak av fredete kirker fra perioden 1537-1649, fredete byggverk i statens eie og fredete båter, jf. kml. § 15 a og dagens forskrift § 12 nr. 2.

Departementets forslag

Fylkeskommunens myndighet til i særlige tilfeller å gjøre unntak fra fredning etter kml. § 15a videreføres og myndigheten utvides til å omfatte forskriftsfredete byggverk i statlig og privat eie, jf. kml. § 22 a andre ledd. Myndigheten utvides også til i særlige tilfeller å gjøre unntak fra vedtak om fredning av båter, jf. § kml. § 14 a tredje ledd. Myndigheten i forskriften § 3 femte ledd omfatter ikke saker av særlig stor nasjonal verdi som nevnt i § 2 sjette ledd andre punktum.

2.4.6.2 Pålegg om utbedring, vedlikehold av fredet byggverk, skade ved brann, jf kml. §§ 16 til 18

Gjeldende rett

Riksantikvaren har myndighet til å gi pålegg om istandsetting av fredet byggverk og fredete båter etter skade, jf. kml. § 16. Riksantikvaren kan videre gi pålegg om istandsetting ved forsømt vedlikehold, jf. kml. § 17, og skal avgjøre om fredete byggverk eller båter skal settes i stand etter brann eller lignende, jf. kml § 18. Riksantikvarens myndighet etter §§ 17 og 18 er forbeholdt fredete kirker fra perioden 1537-1649, fredete byggverk i statens eie og fredete båter. Riksantikvaren kan også gi tilskudd til godkjent vedlikehold og endring.

Fylkeskommunen har også myndighet etter §§ 17 og 18 for de fredete kulturminnene som Riksantikvaren ikke har myndighet for.

Departementets forslag

Departementet ser myndigheten til å gi pålegg i sammenheng med den generelle myndigheten til å gjøre unntak fra fredning, jf. kml. § 15 a. Denne myndigheten ligger til fylkeskommunen, med unntak av fredete kirker fra perioden 1537 – 1649 og fredete

byggverk i statens eie og fredete båter. I likhet med departementets øvrige hovedgrep, foreslås det også her at myndigheten etter kml §§ 16 til 18 overføres til fylkeskommunen, unntatt for kulturminnene som dekkes av § 2 sjette ledd, som Riksantikvaren beholder.

2.4.6.3 Dispensasjon fra fredning av område, jf. kml. § 19 tredje ledd og fra fredning av kulturmiljø, jf. kml. § 20 tredje ledd.

Gjeldende rett

Fylkeskommunen har myndighet til i særlige tilfeller å gjøre unntak fra vedtak om fredning som ikke medfører vesentlige inngrep i det fredete området, jf. kml. § 19 tredje ledd og § 20 tredje ledd og dagens forskrift § 12 nr. 2.

Departementets forslag

Fylkeskommunens myndighet til i særlige tilfeller gjøre unntak fra vedtak om fredning videreføres, med unntak av kulturminner som dekkes av forskrift § 2 sjette ledd.

2.4.6.4 Gjennomføring av skjøtsel i området fredet etter kml. §§ 19 og 20, jf kml. § 21

Gjeldende rett

Fylkeskommunen har myndighet til å gjennomføre skjøtsel i områder fredet etter kml. §§ 19 og 20, jf. dagens forskrift § 1 nr. 1 og 2.

Departementets forslag

Fylkeskommunens myndighet til å gjennomføre skjøtsel i områder fredet etter kml. §§ 19 og 20 videreføres, med unntak av kulturminner som dekkes av ny forskrift § 2 sjette ledd.

2.4.6.5 Midlertidig fredning, jf. kml. § 22 nr. 4

Gjeldende rett

Fylkeskommunen har myndighet til å treffe vedtak om midlertidig fredning for alle typer kulturminner, jf. kml. § 22 nr. 4.

Departementets forslag

Fylkeskommunens myndigheten til å fatte vedtak om midlertidig fredning etter kml. § 22 nr. 4 videreføres, med unntak av kulturminner som dekkes av forskrift § 2 sjette ledd.

2.4.7 Ny forskrift § 3 sjette ledd

(6) *Melding etter kulturminneloven § 25 skal sendes fylkeskommunen.*

Gjeldende rett

Fylkeskommunen mottar melding om tiltak som omfattes av loven i henhold til kml. § 25 første og andre ledd, jf. dagens forskrift § 1 nr. 2.

Departementets forslag

Fylkeskommunens myndighet til å motta melding mv. etter kml. § 25 videreføres.

2.4.8 Ny forskrift § 4 Sametingets myndighet

(Sametingets myndighet for samiske kulturminner vil bli tilføyd senere ved endring av forskriften.)

Teksten i punkt 2.4.8 er ikke forskriftstekst og er derfor satt i klamme og i annen skriftform. Det vises til punkt 1.2.2 hvor det fremgår at Sametingets oppgaver ikke er en del av regionreformen, og at det vil bli en egen prosess i 2018, med sikte på å klargjøre hvordan en tilsvarende overføring av myndighet og oppgaver bør gjennomføres til Sametinget.

2.4.9 Ny forskrift § 5 Universitetsmuseenes myndighet

(1) Universitetsmuseene har myndighet etter kulturminneloven § 11 og § 13 første ledd i saker som gjelder kulturminner som befinner seg på land. Dette gjelder ikke for middelaldersk bygrunn, kirker, kirketufter, forsvarsverk fra middelalderen og rester av alle slike kulturminner.

2.4.9.1 Registrere mv og granske mv automatisk fredete og løse kulturminner

Gjeldende rett

Universitetsmuseene har myndighet til å søke etter mv automatisk fredete kulturminner og granske mv slike kulturminner. Dette gjelder med unntak av automatisk fredete kulturminner fra middelalder for så vidt gjelder kirker, klostre og kirkelige anlegg, borger og befestninger, byanlegg og rester av slike og stående bygninger av alle slag, jf. kml. § 11 første ledd bokstav a og b og dagens forskrift § 1 nr. 3. Museene har tilsvarende myndighet til å granske mv løse kulturminner, jf. kml. § 13 første ledd andre punktum, og til å avgjøre om løse kulturminner kan overlates til finner eller grunneier, jf. kml. § 13 fjerde ledd.

Universitetsmuseene har myndighet til å granske mv skipsfunn på land fra oldtid og middelalder, jf. kml. § 14 andre ledd første punktum og å avgjøre om funn kan overlates til finner eller eier, jf. kml. § 14 tredje ledd, når det gjelder skipsfunn på land fra oldtid og middelalder.

Departementets forslag

Myndigheten som universitetsmuseene har i dag for hhv kml. § 11 første ledd bokstav a og b samt § 13 første ledd på land, med unntak av middelaldersk bygrunn, kirker, kirketufter og forsvarsverk fra middelalder og rester av dem videreføres.

2.4.9.2 Grave frem og ta opp skipsfunn og overlate funn til finner eller grunneier

(2) Universitetsmuseene har myndighet etter kulturminneloven § 14 andre og tredje ledd for skipsfunn på land.

Gjeldende rett

Universitetsmuseene har myndighet etter § 14 andre og tredje ledd til å avgjøre om det skal grave frem, granske og ta opp båter, skipsfunn på land fra oldtid og middelalder og avgjøre om funn kan overlates til finner eller grunneier, jf. dagens forskrift § 1 nr. 3. Som det fremgår i punkt 2.4.10 kan sjøfartsmuseene i henhold til dagens forskrift grave frem mer enn 100 år gamle båter på land, jf. dagens forskrift § 1 nr. 4.

Departementets forslag

Det gjøres nå et skille i ny forskrift for kulturminner som befinner seg på land og under vann. Universitetsmuseene (eller NIKU for de åtte middelalderbyene) skal etter dette grave ut skipsfunn på land, mens sjøfartsmuseene skal grave ut skipsfunn under vann. Når det gjelder kulturminner "på land" og "under vann" er dette en innarbeidet begrepsbruk for kulturminneforvaltningen og er ikke knyttet til spesielle kulturminnetyper som befinner seg hhv på land og under vann. Departementet mener dette er en hensiktsmessig måte å fordele myndigheten på. Dersom det ved skipsfunn på land blir nødvendig med sjøfartsmuseets spesialkompetanse, kan dette løses ved samarbeidsavtale mellom museene.

Universitetsmuseenes myndighet etter § 14 andre og tredje ledd utvides til å grave ut mer enn 100 år gamle skipsfunn på land.

2.4.10 Ny forskrift § 6 Sjøfartsmuseenes myndighet

(1) *Sjøfartsmuseene har myndighet etter kulturminneloven § 11, § 13 første ledd og § 14 andre ledd første punktum, i saker som gjelder*

- a) automatisk fredete kulturminner som befinner seg under vann*
- b) løse kulturminner som befinner seg under vann*
- c) skipsfunn som befinner seg under vann.*

2.4.10.1 Registrere mv og grave frem skipsfunn samt overlate funn til finner eller grunneier

Gjeldende rett

Sjøfartsmuseene har myndighet til å søke etter, registrere mv automatisk fredete kulturminner under vann, jf. kml. § 11 første ledd bokstav a og grave frem mer enn 100 år gamle båter mv, jf. kml. § 14 andre ledd første punktum. Myndigheten gjelder også å motta melding om funn og avgjøre om funnet kan overlates til finner eller grunneier, jf. kml. § 14 tredje ledd første og andre punktum, jf. dagens forskrift § 1 nr. 4.

Departementets forslag

Sjøfartsmuseenes myndighet etter kml. § 11, § 13 første ledd og § 14 andre ledd første punktum under vann videreføres. Det foreslås imidlertid at de ikke lenger skal ha myndighet

til å grave ut skipsfunn på land. Departementer mener dette er enn hensiktsmessig måte å fordele myndigheten på.

Departementet foreslår at ny forskrift § 6 justeres, slik at den også omfatter kml. § 11 første ledd bokstav b. Denne bestemmelse er hjemmelen til å gjennomføre arkeologiske utgravninger av automatisk fredete kulturminner, også under vann. Departementet legger til grunn at det er praksis i dag at dette gjennomføres av sjøfartsmuseene, og at dette hele tiden har vært hensikten.

Departementet foreslår at sjøfartsmuseenes myndighet justeres til også å omfatte kml. § 13 første ledd, til å grave frem mv løse kulturminner under vann og å sette i gang tiltak for å verne eller ta hånd om dem, se også forskriften § 5.

2.4.11 Ny forskrift § 7

2.4.12 Underretningsplikt

(1) Riksantikvaren, fylkeskommunene, forvaltningsmuseene har underretningsplikt overfor hverandre i saker som er av gjensidig interesse.

(2) Er det tvil om hvem som har myndighet i en sak og det ikke oppnås enighet om det, avgjør departementet spørsmålet.

(3) Dersom fylkeskommunen i saker som er av nasjonal eller vesentlig regional betydning vil fatte et vedtak som er i strid med de faglige tilrådingene i saken, skal Riksantikvaren underrettes. Riksantikvaren kan beslutte å overta slike saker, uavhengig av om det er gitt underretning.

Gjeldende rett

I dagens forskrift § 3 Samarbeidsplikt mv. gjelder det gjensidig underretnings- og samarbeidsplikt mellom de organer som kan ha myndighet etter forskriften. Det er også gitt regel om hvordan man kan opprette samarbeidet, og at departementet kan gi regler. Bestemmelsen handler videre – i andre ledd, om Riksantikvarens rett til å tre inn i saker der det egentlig er fylkeskommunen som er rette myndighet, dersom "nasjonale verneverdier berøres". Denne adgangen har vært kritisert ved flere anledninger, både fordi den er egnet til å diskreditere fylkeskommunens myndighet og fordi den fører til uforutsigbar saksbehandling for kommuner og tiltakshavere.

Departementets forslag

Bestemmelsen heter nå "underretningsplikt", ettersom det er dette som ligger til grunn for kontakt og samarbeid mellom kulturminneforvaltningens enkelte organer. Bestemmelsen er på dette punkt kortet ned, da det synes unødvendig å detaljregulere et samarbeid forvaltningen forutsetningsvis er interessert i selv. NIKU er ikke nevnt i første ledd, da

instituttets oppgave i denne sammenhengen er å utføre oppdrag på bestilling fra Riksantikvaren.

Som før, er det nå i andre ledd departementet som skal avgjøre hvem om er rett myndighet, der det blir reist spørsmål om dette. Dette skjer svært sjelden.

Tredje ledd viderefører direktoratets rett til underretning om, og adgang til å tre inn i – og overta behandlingen av saker hvor nasjonale verdier kan bli skadelidende. Dette er fast praksis siden omorganisering av kulturminneforvaltningen i 1989 da fylkeskommunen for første gang ble overført myndighet etter kulturminneloven, jf. rundskriv T-6/89. Av hensyn til å kunne føre en overordnet og samordnet nasjonal kulturminnepolitikk ble det derfor fastsatt visse saksbehandlingsrutiner som skulle sikre at nasjonale verneverdier ikke ble skadelidende. Dette ble gjort ved at det i forskriften ble etablert rutiner som skulle sikre at visse konflikter som berørte nasjonale kulturminneinteresser, f.eks. fredete kulturminner, skulle forelegges Riksantikvaren. Dette ble nedfelt i dagens forskrift § 3.

Riksantikvaren skal i rendyrkingen av sin rolle som direktorat føre en overordnet og helhetlig nasjonal kulturminnepolitikk, og må ha de nødvendige virkemidler til denne oppgave. Der fylkeskommunen vil akseptere et tiltak eller en plan som kan sette til side nasjonale interesser, innebærer dette en konflikt mellom lokale/regionale og nasjonale interesser, som forutsettes løst på statlig nivå. Riksantikvaren skal derfor varsles og har adgang til å tre inn i saken. Departementet foreslår at denne retten videreføres.

Departementets rundskriv T-2/16 om nasjonale og vesentlige regionale interesser på miljøområdet klargjør innholdet i kulturminneverdiene og deres gjennomslagskraft i innsigelsaker. Den vurderingen som er beskrevet i rundskrivet, forventes også gjort i saker som Riksantikvaren kan overta fra fylkeskommunene. I likhet med hva som er gjeldende praksis, slås det i forskriften fast at Riksantikvaren også kan beslutte å overta en sak, selv om det ikke er gitt egen underretning om den planlagte behandlingen av den.

Departementet er oppmerksom på at Riksantikvarens rett til å "overta" saker er kritisert, og ønsker synspunkter på denne bestemmelsen.

2.4.13 Ny forskrift § 8

2.4.13.1 Prosjektplan og budsjett

(1) Før behandling av en søknad om tillatelse etter kulturminneloven § 8 første, andre eller fjerde ledd eller § 14 andre ledd, skal forvaltningsmuseene og NIKU snarest gi sin tilråding i saken og på anmodning utarbeide en prosjektplan og et forslag til budsjett. Ved tillatelse etter kulturminneloven § 8 fjerde ledd, kan prosjektplan og forslag til budsjett utstå til gjennomføring av planen.

Gjeldende rett

Dagens forskrift § 9 har bestemmelse om at forvaltningsmuseene i dispensasjonssaker for automatisk fredete kulturminner skal uttale seg om deres kilde- og dokumentasjonsverdi, og gi en tilråding.

Departementets forslag

Bestemmelsen blir videreført, med tilføyelse om at prosjektplan og forslag til budsjett også er blant de dokumenter forvaltningsmuseene og NIKU skal utarbeide. Det er disse dokumentene som ligger til grunn for behandlingen av dispensasjonssøknaden. Der dispensasjonen blir gitt på vilkår av særskilt gransking, er det prosjektplanen for granskingen og kostnadsberegningen av denne i budsjettet, som danner grunnlag for Riksantikvarens beslutning om omfanget av granskingen, og tiltakshavers betaling for den, jf. kml. § 10.

Etter den nye forskriften § 3 andre ledd er det fylkeskommunen som skal avgjøre dispensasjon fra automatisk fredning i nærmere bestemte saker, og i så fall; eventuelle vilkår for denne. Deretter er det fortsatt Riksantikvaren som fatter vedtak om tiltakshavers kostnadsdekning i medhold av kml. § 10 første ledd. Det blir derfor fortsatt Riksantikvaren som vurderer forvaltningsmuseenes/NIKUs forslag til omfang av hva som skal granskes, og som vedtar hvor mye tiltakshaver må betale. I dette ligger også muligheten for at staten dekker deler av kostnadene, dersom man kommer til at det er "særlige grunner" for det, jf. kml. § 10 første ledd annet punktum. Det er prinsipielt uheldig at saksbehandlingen splittes opp på to forvaltningsnivåer på denne måten. Med dagens innretning av den statlige finansieringen av disse tilfellene, jf. 2.3.2.4 foran, lar det seg imidlertid ikke gjøre å gi fylkeskommunene belastningsfullmakt i slike saker.

Andre punktum gjelder plansaker. Praxis er at gransking ikke skjer før planen skal gjennomføres. Da det kan gå flere år fra planvedtak til gjennomføring, er det presisert at utarbeidelse av prosjektplan og budsjett også kan utsettes til granskingen blir aktuell. Det vil være Riksantikvaren som bestemmer når disse vurderingene må utarbeides.

2.4.14 Ny forskrift § 9

2.4.14.1 Gjennomføring av arkeologiske utgravninger mv.

(1) Blir det gitt tillatelse etter kulturminneloven § 8 første eller andre ledd, eller akseptert arealplan etter plan- og bygningsloven, jf. kulturminneloven § 8 fjerde ledd eller gitt tillatelse etter § 14 andre ledd, skal

- a) universitetsmuseene gjennomføre utgravninger mv. på land av automatisk fredete kulturminner og skipsfunn, med unntak av kulturminner i middelaldersk bygrunn*
- b) sjøfartsmuseene gjennomføre utgravninger mv. under vann av automatisk fredete kulturminner og skipsfunn eldre enn 100 år*

- c) *NIKU gjennomføre utgravinger mv. i middelaldersk bygrunn, kirker, kirketufter, forsvarsverk fra middelalder og rester av alle slike kulturminner.*

Gjeldende rett

I gjeldende forskrift §§ 4 og 5 ligger hjemmelen for hvem som skal gjennomføre gransking av automatisk fredete arkeologiske kulturminner og skipsfunn, når det er gitt tillatelse på vilkår om dette etter kml. § 8 eller § 14.

Departementets forslag

Departementet har funnet det hensiktsmessig å slå sammen to bestemmelser til én, uten at det er ment gjøre endringer i arbeidsfordelingen mellom de ulike forvaltningsmuseene og NIKU. Nå er det imidlertid klarlagt at sjøfartsmuseenes ansvarsområde kun gjelder under vann, jf også forskriftens § 6.

Departementet gjør oppmerksom på at NIKUs saklige kompetanse nå er skrevet om til "middelaldersk bygrunn, kirker, kirketufter, forsvarsverk fra middelalder og rester av alle slike kulturminner". Dette er begreper som samsvarer bedre med ordlyden i kml. § 4 hvor det fremgår hvilke kulturminner som er automatisk fredet. Der NIKU har utgraving i middelaldersk bygrunn, skal eventuelle skipsfunn underveis inngå i det NIKU skal grave ut. Der det er behov for annen kompetanse for å undersøke et slikt funn, forutsetter departementet at de respektive fagmiljøene samarbeider om dokumentasjonen.

2.4.15 Ny forskrift § 10

2.4.15.1 Gjennomføring av registreringer mv.

(1) *Riksantikvaren kan alltid beslutte at forvaltningsmuseene eller NIKU skal utføre oppgaver etter kulturminneloven § 11 første ledd bokstav a, for bestemte saker eller innenfor et bestemt tidsrom.*

Gjeldende rett

Dagens forskrift § 6 forklarer dels innholdet av den rett til undersøkelser og andre tiltak, som museene har etter § 11. Den bestemmer videre at slik myndighet kan gis til NIKU. Endelig gis Riksantikvaren myndighet til etter behov å omdisponere de oppgavene museene og NIKU har.

Departementets forslag

Den delen av bestemmelsen som forklarer myndighet eller oppdrag som følger av andre bestemmelser, vurderes som overflødig. Når det gjelder de oppdrag som kan overlates til NIKU, er det reist spørsmål om adgangen til å gi oppdrag etter § 11 bokstav a direkte til NIKU. Stiftelsen har ingen selvstendig forvaltningsmyndighet. Bakgrunnen for opprettelsen av NIKU var å skille forskningsvirksomheten t fra Riksantikvaren og rendyrke direktoratet

som forvaltningsmyndighet. I KOFA-sak 2017/18 (Klagenemnda for offentlige anskaffelser) er forholdet mellom de to vurdert, og det er her tale om et samarbeid som tar sikte på å løse en felles offentlig oppgave.

Det er bare siste ledd i gjeldende forskrift som videreføres i ny § 10. Dette gjelder adgangen til å "bytte mellom" de institusjoner som kan gjennomføre registreringer etter § 11 første ledd bokstav a. I høringen ønsker departementet vurdering av om bestemmelsen har praktisk betydning, eller om tildeling av særskilte oppdrag kan løses innenfor alminnelig avtaleverk.

2.4.16 Ny forskrift § 11

2.4.16.1 Meldeplikt for forskningsinitierte utgravinger og sikringstiltak

(1) *Forvaltningsmuseene skal underrette Riksantikvaren om sine forskningsinitierte utgravinger etter kulturminneloven § 11 eller § 14 senest tre måneder før utgravingen starter. Riksantikvaren kan i særlige tilfeller fastsette en annen frist.*

(2) *Når forvaltningsmuseene gjennomfører sikringstiltak etter kulturminneloven § 11 eller § 14 skal de underrette Riksantikvaren snarest mulig og senest tre uker etter at tiltaket er gjennomført.*

(3) *I saker som gjelder middelaldersk bygrunn, kirker, kirketufter, forsvarsverk fra middelalderen og rester av alle slike kulturminner, kan Riksantikvaren beslutte at NIKU skal gjennomføre forskningsinitierte utgravinger eller sikringstiltak etter kulturminneloven § 11 første ledd bokstav b og § 13 første ledd andre punktum. NIKU skal underrette Riksantikvaren senest tre uker etter at tiltaket er gjennomført.*

Gjeldende rett

Gjeldende § 7 beskriver forvaltningsmuseenes rett til forskningsutgravinger og sikringstiltak, i tilfeller utenom dispensasjonssakene, og at slike arbeider skal meldes til Riksantikvaren. Det er også gitt adgang til å gi slike oppdrag til NIKU.

Departementets forslag

Bestemmelsen videreføres, for så vidt gjelder forvaltningsmuseene, men kortes ned til å gjelde selve meldeplikten. Når det gjelder oppdrag til NIKU, er dette videreført i tredje ledd. Det vises her til merknadene til § 10 foran.

2.4.17 Ny forskrift § 12

(1) *Universitetsmuseene skal ivareta statens eiendomsrett til løse kulturminner, jf. kulturminneloven § 12 første ledd. Museene kan etter kulturminneloven § 13 fjerde ledd og*

§ 14 tredje ledd andre punktum overlate funnet helt eller delvis til finner eller grunneier.

(2) *Sjøfartsmuseene skal ivareta statens eiendomsrett til skipsfunn, jf. kulturminneloven § 14 første ledd. Museene kan etter kulturminneloven § 14 tredje ledd andre punktum overlate funnet helt eller delvis til finner eller grunneier.*

2.4.17.1 Statens eiendomsrett til løse kulturminner og skipsfunn

Gjeldende rett

I dagens forskrift §§ 10 og 11 har forvaltningsmuseene rett og plikt til å oppbevare det som er tatt opp av løse kulturminner og skipsfunn. Hvilken instans som har adgang til å overlate slike funn til finner eller grunneier er regulert i dagens forskrift § 1 nr. 3 og § 1 nr. 4.

Departementets forslag

Bestemmelsene i dagens forskrift §§ 10 og 11 om at forvaltningsmuseene skal ivareta statens eiendomsrett til løse kulturminner, jf. kulturminneloven § 12 første ledd, slås sammen og videreføres. Hvilken myndighet som har adgang til å overlate eiendomsretten til funnene til finner eller grunneier flyttes fra dagens forskrift § 1 nr. 3 og nr. 4 og tas inn i ny forskrift § 12.

2.4.18 Ny forskrift § 13

(1) *Riksantikvaren er klageinstans for vedtak fattet av fylkeskommunen i medhold av denne forskriften. Klima- og miljødepartementet er klageinstans for vedtak fattet av Riksantikvaren i medhold av denne forskriften.*

2.4.18.1 Ny forskrift § 13 Klage på fylkeskommunens vedtak

Gjeldende rett

Riksantikvaren er klageinstans for vedtak fattet av fylkeskommunen i medhold av dagens forskrift. Klima- og miljødepartementet er klageinstans for vedtak fattet av Riksantikvaren i medhold av dagens forskrift.

Departementets forslag

Det nedfelles i forskriften at Riksantikvaren er klageinstans for vedtak fattet av fylkeskommunen i medhold av denne forskrift og at Klima- og miljødepartementet er klageinstans for vedtak fattet av Riksantikvaren i medhold av samme forskrift. Hjemmel for § 13 første punktum er forvaltningsloven § 28 fjerde ledd og forskrift til forvaltningsloven 15.12.2006 nr. 1456 § 45 andre ledd.

2.4.19 Ny forskrift § 14

2.4.19.1 Ikrafttredelse

Departementet legger opp til at forskriften skal vedtas av departementet etter en kongelig resolusjon. Ikrafttredelse settes til 1. januar 2020, da den nye regionreformen skal tre i kraft. Fra samme dato oppheves gjeldende forskrift – ved kongelig resolusjon.

2.4.20 Ny forskrift om myndighet etter kulturminneloven av dato XXXX 2018.

Departementet foreslår at "Forskrift om faglig ansvarsfordeling mv etter kulturminneloven av 09.02.1979 nr. 8785" oppheves og at det vedtas en ny forskrift om myndighet mv etter kulturminneloven. Det vil bli utarbeidet veiledning til forskriften.

3. Kulturminner av særlig stor nasjonal verdi

Gruppe 1; Bygninger som ikke er fredet

Eiendom	Riksantikvaren er rådgivende kulturminnemyndighet
Det kongelige slott med tilhørende bygninger og anlegg	Det kgl. hoff disponerer. Det kgl. Hoff og Statsbygg forvalter.
Bygdøy kongsgård	Det kgl. hoff disponerer. Statsbygg forvalter.
Oscarshall	Det kgl. hoff disponerer. Statsbygg forvalter.
Stiftsgården	Det kgl. Hoff disponerer. Statsbygg forvalter.
Gamlehaugen	Det kgl. hoff. Statsbygg forvalter. Statsbygg forvalter.
Stortingsbygningen	Stortinget disponerer og forvalter
Stortingets tilhørende bygninger	Stortinget disponerer og forvalter
Statsministerboligen	Regjeringen disponerer. Statsbygg forvalter
Regjeringsbygningene ¹	Regjeringen disponerer. Statsbygg forvalter.

¹ Merknad: Det må klargjøres hvilke regjeringsbygninger det er snakk om

Gruppe 2; Fredete bygninger mv.

Eiendom	Riksantikvaren har dispensasjonsmyndighet, jf. kml § 15a
Høyesterettsbygningen	Høyesterett disponerer. Statsbygg forvalter.
Ledaal	Det kgl. hoff disponerer. Bygget eies og forvaltes av Stavanger kommune.

Gruppe 3; Forskriftsfredete bygninger

Eiendom	Riksantikvaren har dispensasjonsmyndighet jf. kml § 15 a
Fredriksten festing, Halden	Nasjonal festning.
Fredrikstad festning	Nasjonal festning.
Kristiansten festning, Trondheim	Nasjonal festning.
Krigsskolen, Oslo	Vesentlig rolle i stats- og nasjonsdannelsen frem mot 1814 og frem mot nasjonen militærhistorie
Fredriksvern verft, Stavern	Nasjonal festning.
Bergseminaret, Kongsberg	Den mest sentrale og eneste høyere utdanning sammen med krigsskolen i Norge frem til 1814. Stor betydning for utvikling av ingeniør og næringsliv i Norge.
Eidsvollbygningen	Grunnloven og starten på Norge som selvstendig nasjon
Norges bank, Oslo (Arkitekturmuseet)	Første Norges bank i Christiania
Universitetet i Oslo (sentrum, Blindern, Tøyen og Observatoriet)	Nasjonal stats- og utdanningsinstitusjon. Linstows akse. Tøyen ble etablert før sentrumsbyggene. Naturhistoriske biten er viktig.
Oscarsborg festning, Frogn og Hurum	Nasjonal festning. Viktigste strategiske forsvarsanlegg
Kongsvinger festning	Nasjonal festning
Akershus festning	Nasjonal festning
Nasjonalgalleriet, Oslo	Kunstens og kulturens betydning for nasjonsbygging og statsbygging på 1800-tallet.
Nationaltheatret, Oslo	Kunstens og kulturens betydning for nasjonsbygging og stasbygging på 1800-tallet. Kulturinstitusjoner viktig for nasjonal selvillit.

Historisk museum i Oslo	Utløst av de store utgravingene og et nasjonalt satsingsområde. Knyttet til nasjonsbygging mot 1905. Knyttet til Universitetet i Oslo.
Den Norske opera og ballett, Oslo	Ett av de største og viktigste offentlige kulturhus reist i Norge med internasjonal arkitektonisk verdi.
Austrått, Ørland	Herregården har siden 1000-tallet vært kjent som sete for flere personer som har spilt en rolle i norsk historie. Herregården har en viktig plassering i Midt-Norge. Herregårdens relasjon til Austrått fort. Et av de viktigste parklandskap i Norge
Munkholmen, Trondheim	Klosterøy, festningsanlegg i flere perioder og statsfengsel fra 1680-1850.

Gruppe 4; automatisk fredete bygninger

Eiendom	Riksantikvaren har dispensasjonsmyndighet jf. kml § 8 første ledd
Vardøhus, Vardø	Nasjonal festning. Verdens nordligste festning. Bygget da Norge lå i konflikt med den russiske republikken Novgorod. Viktig territorial markering mot Russland.
Akershus slott, Oslo	Nasjonal festning. Middelalder. Krigs og nasjonshistorie
Erkebispegården, Trondheim	Middelalder. Sentralt i norsk stats- og kirkehistorie. Må sees i sammenheng med Nidarosdomen og domkirkegården. Kongehushistorie, tilknytning til den første statsdannelse i 1814. Kroning.
Håkonshallen, Bergen	Som del av Bergenhus og sentralt anlegg i norsk middelalderhistorie.
Rosenkrantzårnet	Som del av Bergenhus og sentralt anlegg i norsk middelalderhistorie
Bergenhus, Bergen	Nasjonal festning. Middelalder

Gruppe 5; Automatisk fredete arkeologiske kulturminner

Eiendom	Riksantikvaren har dispensasjonsmyndighet jf. kml § 8 første ledd
Oslo, middelalderby	Automatisk fredete kulturminner i og på middelalderske kulturlag
Bergen, middelalderby	Automatisk fredete kulturminner i og på middelalderske kulturlag
Trondheim, middelalderby	Automatisk fredete kulturminner i og på middelalderske kulturlag
Tønsberg, middelalderby	Automatisk fredete kulturminner i og på middelalderske kulturlag
Domkirkeruinen med vernebygg på Hamar ²	Automatisk fredet ruin og vernebygg på middelaldersk kulturlag

Gruppe 6 - Skipsfunn

Gruppe 7 – Fredete båter

4. Overføring av oppgaver som ikke reguleres av dagens forskrift om faglig ansvarsfordeling etter kulturminneloven av 9.2.1979 nr. 8785

4.1 Forvaltningen av fartøy som har status som vernet fartøy

Stortinget har vært enig i at oppgaver knyttet til forvaltningen av vernet, ikke fredete fartøyer overføres til fylkeskommunene, jf. Meld. St. 22 (2015-2016).

Dagens forvaltning

Formell status som "vernet fartøy" etableres på grunnlag av en frivillig avtale mellom Riksantikvaren og eier av fartøyet. Pr. april 2017 var det 263 fartøy på Riksantikvarens verneliste, hvorav 242 har formell status som vernet fartøy. 14 fartøy er fredet i medhold av kml. § 14 a. Fartøyene på Riksantikvarens verneliste er fordelt på syv ulike kategorier: fiske/fangst, lastefartøy, ferge, marinefartøy, lystfartøy, passasjerfartøy, spesialfartøy (los- og redningsfartøy, slepebåter). Fartøyvern handler således om bevaring av alle typer flytende fartøyer, jf. Nasjonal verneplan for fartøy 2010-2017. Status som «vernet skip», og tilhørende regelverk, er opprettet i samarbeid mellom Riksantikvaren og Sjøfartsdirektoratet. I følge regelverket kan bare Riksantikvaren tildele status som "verna

---

² Innspill fra Riksantikvaren. Departementet ser at forslaget avviker fra prinsippet om at den respektive myndighet for middelalderbyene skal ha et samlet ansvar innenfor avgrensingen og ber om synspunkter på forslaget.

skip", mens Sjøfartsdirektoratet forvalter regelverket. Riksantikvaren har ansvar for å revidere vernelisten.

Det viktigste verktøyet for Riksantikvarens bevaringsprogram for fartøy er tilskuddsforvaltning. Riksantikvaren utfører saksbehandling innenfor tilskuddsforvaltning, oppfølging av istandsetting og vedlikehold, samt bistand ved tilrettelegging for (ny) bruk. I Nasjonal verneplan for fartøy, foreslås det at fylkeskommunene overtar forvaltningsansvaret for de vernet fartøyene, mens Riksantikvaren beholder ansvaret og forvaltningen for de fredete fartøyene og en liste med tentative fredningskandidater.

Departementets forslag

Forvaltningen av fartøy reguleres heller ikke i forslag til ny forskrift. Det foreslås imidlertid at forvaltningsansvaret for fartøy med status som "verna skip" overføres til fylkeskommunene. Oppgavene vil i hovedsak bestå i rådgivning og tilskuddsforvaltning. Ved overføring til fylkeskommunene vil det bli et utvidet fagmiljø og tettere bånd mellom fartøyvernet og den øvrige kulturminneforvaltningen lokalt og regionalt. Fartøyvern har stor politisk interesse og et sterkt lokalt og frivillig engasjement.

4.2 Tekniske og industrielle kulturminner

Stortinget har sluttet seg til at forvaltningen av tekniske og industrielle kulturminner overføres fra Riksantikvaren til fylkeskommunene.

Dagens forvaltning

Riksantikvarens bevaringsprogramm for tekniske og industrielle kulturminner omfatter 15 prioriterte anlegg: Odda smelteverk, Tyssedal kraftverk, Sjølingstad Uldvarefabrik, Salhus Tricotagefabrik, Bredalsholmen Dokk, Kistefos Træsliberi, Spillum Dampsag og Høvleri, Atlungstad Brenneri, Neptun Sildoljefabrikk, Rjukanbanen, Haldenkanalen, Næs jernverksmuseum, Fолldal gruver, Klevfos Cellulose- og Papirfabrik og Fetsund Lenser. Pr. juni 2017 er fem av 15 anlegg fredet, men Riksantikvaren tar sikte på å frede de resterende ti anleggene innen overføring til fylkeskommunen i 2020. Formålet er å sikre kulturminneverdiene ved anleggene og investeringene som er gjort gjennom betydelige tilskuddsmidler. I 2020 vil det være brukt om lag 750 millioner på anleggene. Det er de tekniske og industrielle kulturminnene som er fredet som reguleres av dagens forskrift, jf. § 1 nr. 1 og § 12 nr. 1 og 2.

Departementets forslag

Det foreslås at forvaltningen og dispensasjonsmyndighet for de 15 tekniske og industrielle kulturminnene overføres til fylkeskommunen i 2020 etter at anleggene er fredet.

4.4 Brannsikring av tette trehusmiljø

Dagens forvaltning

Det er rundt 180 områder som er listeført som verneverdige tette trehusmiljøer og områdene befinner seg i alle landets fylker. De fleste trehusmiljøene på listen har ikke noe formelt vern etter kulturminneloven, men mange av områdene er oppført i Riksantikvarens NB!-register. Dette definerer utvalgte historiske byområder hvor det må vises særlige hensyn i forbindelse med forvaltning og utvikling. Registeret kan brukes som en positiv ressurs i forbindelse med endring og utbygging. Mange av områdene er også regulert til bevaring etter plan- og bygningsloven. Ansvar for brannsikkerhet i slike områder ligger dels hos hver enkelt eier, og dels i kommunen, som har ansvar for et operativt brannvesen. Riksantikvaren har siden brannen i Lærdal i 2014 arbeidet med å bistå kommunene i deres sikringsarbeid gjennom veiledninger og tilskuddsordning. Kommunene kan i dag søke Riksantikvaren om tilskudd fra en tilskuddsordning på 10 mill. kr. pr. år til brannsikringsplaner, områdedeteksjon og enkle slukketiltak.

Departementets forslag

Det foreslås at forvaltningen når det gjelder brannsikring av tette trehusmiljøer overføres til fylkeskommunen som har større muligheter og kapasitet for å øve påtrykk til de aktuelle kommuner. Dette vil kunne skape større engasjement, sterkere konkurranse om tilskuddsmidlene, større egeninnsats i kommunene og bedre brannsikkerhet. Tilskuddsforvaltningen overføres til fylkeskommunene, ved at kommunene kan søke om tilskudd til brannsikringstiltak. Fylkeskommunene kan få overført tilskudd fra Riksantikvaren etter en nøkkel basert på søknader, antall trehusområder og status for brannsikkerheten i fylkeskommunen. Det legges opp til at forvaltningen av tilskudd til brannsikring av tette trehusmiljøer overføres til fylkeskommunen, forutsatt at det blir bevilget penger til formålet.

4.5 Overføring av oppgaver i tilknytning til tilskuddsforvaltning

Store deler Riksantikvarens tilskuddsmidler er i dag knyttet til de ti nasjonale bevaringsprogrammene. Etter at programperioden er avsluttet kan deler av eventuelle nye tilskuddsordninger til formål som i dag inngår i de bevaringsprogrammene overføres etter modell av bevaringsprogrammet for fredete bygninger i privat eie. Dette innebærer at rammetilskuddene overføres fylkeskommunene. Det vil imidlertid først i forbindelse med budsjettprosessen for 2020 bli tatt stilling til hvorvidt slike tilskuddsordninger under Riksantikvaren skal videreføres etter 2020.

4.6 Økonomiske og administrative konsekvenser

Overføring av myndighet fra Riksantikvaren til fylkeskommunene og de andre endringene som foreslås, vil ha økonomiske og administrative konsekvenser på kort og lang sikt. I kapittel 13 i Prop. 84 S (2016-2017) er det beskrevet ulike økonomiske og administrative konsekvenser ved overføring av myndighet fra statlige organer til fylkeskommunene på generelt grunnlag. I pkt. 13.2 heter det:

"Fram mot tidspunktet for kvar einskild oppgåveoverføring vil dei aktuelle departementa sjå nærare på økonomiske konsekvensar, finansieringsform og korleis midlane på best måte kan bli fordelt".

Dette vil også gjelde på kulturminneområdet. Riksantikvaren arbeider med å beregne kompetanse- og bemanningsbehov i kulturminneforvaltningen etter overføring av myndighet. Her er det en rekke variabler. Antallet saker innenfor de ulike sakskategoriene som overføres varierer mellom fylkene og i ulike år. Det er f. eks. ikke nødvendigvis sammenfall mellom antall saker og antall innbyggere i hvert fylke. På enkelte saksområder er saksantallet begrenset og antallet saker per år i det enkelte fylke vil kunne være lavt. Man kan dermed miste noe effektivitet som ligger i spesialisering. På den annen side kan kortere reisevei i noen tilfelle føre til mindre ressursbruk.

Alt i alt er det imidlertid ikke sikkert at 11 fylkeskommuner totalt sett vil kunne utføre de oppgaver som overføres med samme antall årsverk som Riksantikvaren bruker på oppgavene i dag.